

Salla Tapaninen

**Aggression Replacement
Training -menetelmä**
Moraalitarinoita koulukodin nuorille

Opinnäytetyö
Sosionomi (AMK)

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkintonimike	Aika
Salla Tapaninen	Sosionomi (AMK)	Joulukuu 2020
Opinnäytetyön nimi		
Aggression Replacement Training -menetelmä Moraalitarinoita koulukodin nuorille		39 sivua 6 liitesivua
Toimeksiantaja		
Vuorelan koulukoti		
Ohjaaja		
Tuomo Paakkonen		
Tiivistelmä		
<p>Tuotoksellisen opinnäytetyön tavoitteena oli kehitellä moraalitarinoita sekä niihin liittyvät kysymykset Aggression Replacement Training -menetelmään (ART) koulukodin nuorille. ART on kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan pohjautuva ryhmämuotoinen menetelmä, jonka avulla voidaan opettaa epäsosiaalisesti käyttäytyville nuorille toimivampia vuorovaikutustaitoja.</p> <p>Moraalitarinoita kysymyksineen kehitettiin viisi. Moraalitarinoiden aihealueet käsittelevät kiusaamista, lojaaliutta, sosiaalisessa mediassa jaettavia kuvia, väkivaltaa ja väkivallan uhkaa ja vastikkeellista seksiä. Kaikki aihealueet ovat nykypäivän ilmiöitä koulukotinuorten keskuudessa. Moraalitarinat kehiteltiin yhteistyössä Vuorelan koulukodin ART-ohjaajien ja ART-ohjaajakouluttaja Tarja Tuomisen kanssa.</p> <p>Teoreettisena viitekehyksenä olivat koulukodin nuorten ongelmien esittely, ajattelun kehittyminen, eettinen ja moraalinen ajattelu, sosiaalinen kyvykkyys, tarinallisuus ja ART-menetelmän esittely. Koulukodin nuorilla on moninaisia ongelmia kuten käytöshäiriöitä, päihdeongelmia, psyykkisiä ongelmia ja vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa. Koulukotinuorten moraalisen ajattelun kehittyminen on usein viivästynyttä tai epäkypsää. Syrjäytymisen uhka on heillä suurempi lastensuojelulaitoksen sijoituksen takia.</p> <p>Opinnäytetyö koostuu raporttiosasta ja tuotoksesta. Tuotokset ovat työn liitteenä. Kehittämisehdotuksena ehdotan, että moraalitarinoita ja kysymyksiä testataan koulukodin nuorten kanssa ja tuotokseen tehdään tarvittavia muutoksia ryhmän tarpeiden mukaan.</p>		
Asiasanat		
Aggression Replacement Training, koulukoti, ajattelu, moraalit		

Author (authors)	Degree	Time
Salla Tapaninen	Bachelor of Social Services	December 2020
Thesis title Aggression Replacement Training method Moral reasoning problem situations for residential school's youth		39 pages 6 pages of appendices
Commissioned by Vuorela residential school		
Supervisor Tuomo Paakkonen		
Abstract <p>The objective of the thesis was to develop moral reasoning problem situations for the Aggression Replacement Training (ART) method for residential school students. ART is a group-based method based on cognitive behavioral therapy. Method can be used to teach non-socially behaving young people more effective social skills.</p> <p>Five the moral reasoning problem situations were developed with questions. The themes of the situations dealt with bullying, loyalty, images shared on social media, violence and the threat of violence, and paid sex. All subject areas are current phenomena among the youth. The moral reasoning problem situations were developed in collaboration with the Vuorela residential school ART instructors and ART instructor educator Tarja Tuominen.</p> <p>The thesis consisted of a report part and an output. As a development proposal, I suggest that the moral reasoning problems and questions be tested and that the necessary changes be made to the output according to the needs of the group.</p>		
Keywords Aggression Replacement Training, residential school, thinking, moral		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET.....	7
2.1	Toimeksiantaja ja hyödynsaajat	7
2.2	Työn tavoitteet	10
3	AJATTELUN VAIHEET.....	10
3.1	Lapsen ajattelun kehittyminen	11
3.2	Eettinen ajattelu.....	12
3.3	Moraalinen ajattelu	12
4	SOSIAALINEN KYVYKKYYS.....	14
5	TARINALLISUUS.....	15
6	AGGRESSION REPLACEMENT TRAINING-MENETELMÄ (ART) YLEISESTI.....	16
7	ART-MENETELMÄN KOLME TASOA.....	19
7.1	Sosiaaliset taidot.....	19
7.2	Vihanhallinta	20
7.3	Moraalinen päättely	21
7.3.1	Kysymykset moraalitarinasta.....	24
7.3.2	Ajatusvääristymien korjaaminen	26
7.3.3	Ominaisuudet ja arvot.....	27
8	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	29
8.1	Opinnäytetyön tarve ja suunnitelma	29
8.2	Moraalitarinoiden työstö.....	30
8.3	Palaute moraalitarinoista	32
8.4	Tuotokset.....	33
9	POHDINTA.....	35
	LÄHTEET.....	37
	LIITTEET	

Liite 2. Moraalitarina 2

Liite 3. Moraalitarina 3

Liite 4. Moraalitarina 4

Liite 5. Moraalitarina 5

1 JOHDANTO

Tutkimuksessaan ”Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatristen oirekuva ja ennuste” Manninen (2013) toteaa koulukotinuorilla olevan huomattavan paljon psykiatrisia oireita. Hänen tutkimuksensa mukaan väkivaltainen käytös on usein merkki laaja-alaisista psyykkisistä ongelmista ja se peittää helposti nuoren masennusoireet. Hän toteaa myös, että nuorten kognitiivisten taitojen puutokset kielellisen suoriutumisen alueella ovat yhteydessä myöhempään rikollisuuteen. (Manninen 2013, 77). Koulukotinuorten itsetunto on usein heikko ja sen peittelyyn rakennetut toimintamallit sosiaalisesti epäsuotuisat.

WHO:n raportti (2002) ”Väkivalta ja terveys maailmassa” tuo esille väkivallan monet ilmenemismuodot ja sen moninaiset vaikutukset niin yksilöön, läheisiin perhesuhteisiin, yhteisöön kuin yhteiskuntaan. Raportissa nostetaan vahvasti esille nuorisoväkivalta niin väkivallan tekijän kuin väkivallan uhrin näkökulmasta ja nostetaan esiin huoli nuorisoväkivallan lisääntymisestä. Nuorten väkivallan vähentämiseksi WHO:n raportissa suositellaan muun muassa yksilötasolla parantamaan kielellisiä ja sosiaalisia taitoja vertaisryhmien parissa ja edistämään positiivista, ystävällistä ja yhteistyöhakuista käytöstä. (Krug ym. 2005, 31; 42; 60.)

Työssäni koulukodin ohjaajana olen innostunut Aggression Replacement Training-menetelmän (ART) käytöstä nuorten kanssa. Sosiaalisten taitojen vahvistaminen, vihan hallitsemisen harjoittelu sekä moraalitarinoiden kautta käytävät keskustelut ovat tuoneet uutta näkökulmaa työhöni nuorten kanssa. ART-menetelmää on ensisijaisesti käytetty vaikeista käytösongelmista kärsivien ja aggressiivisten nuorten kanssa. Koulukodissa on vaikeita käytösongelmaisia mutta myös heitä, joiden haasteet eivät ilmene ulospäin suuntautuvana aggressiivisuutena. Etenkin moraalisen päättelyn osiossa nuorten erilaiset mielipiteet tulevat kuulluksi ja heidän erilaiset kokemusmaailmansa tulevat näin nähdyiksi. Kiehtovinta on haastaa nuoret pohtimaan valintojaan moraalisisissa valinnoissa ja pyrkiä näin vaikuttamaan heidän ajatusmaailmansa muuttamiseen.

Tuotoksellisessa opinnäytetyössäni tuotan viisi moraalitarinaa kysymyksineen Aggression Replacement Training-ryhmän moraalisen päättelyn osioon. Moraalitarinat tulevat koulukotiin sijoitettujen nuorten kanssa käytettäväksi ja aihealueet tarinoille tulevat heidän kokemusmaailmastaan. ART-menetelmän kirjallisuudessa ja materiaalipankissa on saatavissa yhteensä 27 suomenkielistä tarinaa. Osa tarinoista sijoittuu USA:han, eivätkä ne siksi ole sellaisinaan toimivia tarinoita käytettäväksi suomalaisten, koulukotiin sijoitettujen nuorten ART-ryhmässä moraalisen päättelyn tarinoina. Moraalitarinoiden tulee koskettaa nuorten elämää ja olla sellaisia, joihin nuoret voivat samaistua (Gundersen ym. 2018, 141). Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarve tulee siis suoraan työelämän tarpeesta. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vuorelan koulukodin ART-ohjaajien kanssa.

Opinnäytetyöni aluksi esittelen toimeksiantajan toimintaympäristön ja asiakaskunnan (luku 2.1). Tämän jälkeen paneudun ajattelun kehittymiseen, sosiaalisen kyvykkyyden ja tarinallisuuden käsitteisiin sekä esittelen ART-menetelmän (luvut 6 ja 7). Lopuksi kerron toiminnallisen opinnäytetyön prosessista ja moraalitarinoiden työstöstä (luku 8).

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

2.1 Toimeksiantaja ja hyödynsaajat

Vuorelan koulukoti on eteläisin Valtion kuudesta koulukodista. Vuorelan koulukodin yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) sekä koulun toiminnan osalta Opetushallitukselle. THL:n alaisista lastensuojeluyksiköistä on säädetty laissa (156/2010), että Valtion koulukodeissa annetaan kasvatusta, hoitoa ja opetusta lastensuojelulain (417/2007) perusteella sijais- ja jälkihuoltoon sijoitetuille lapsille ja nuorille. Koulukodissa voidaan antaa myös mielenterveyslaissa (1116/1990) tarkoitettuja mielenterveyspalveluja lukuun ottamatta tahdosta riippumatonta hoitoa. (Vuorelan laatukäsikirja 2017, 8.) Koulukodeissa annetaan huolenpitoa ja perus- sekä lisäopetusta vaikeasti oireileville lapsille ja nuorille, joiden elämäntilanne edellyttää erityisen vankkaa tukea. Koulukodit toimivat niin perusopetuksen piirissä kuin psykiatrisen ja päihde- ja kriminaalihuollon palveluiden rajapinnoilla tarjoten tukea nuoren lisäksi nuoren perheelle. (Timonen-Kallio 2017, 14.) Vuorelan

koulukodissa henkilökuntaa on 77 ja sijoitettuja nuoria 29. Koulukodin moniammatilliseen henkilökuntaan kuuluvat psykiatri, psykologi, perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijä, erityisopettajat, sairaanhoitajat, psykiatriset sairaanhoitajat, sosionomit, yhteisöpedagogit ja lähihoitajat. (Vuorelan laatukäsikirja 2017, 10.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen “Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus” -raportin myötä valtion koulukodeissa haluttiin ottaa käyttöön laadukas menetelmä vaativan sijaishuollon työssä ja vahvistaa työntekijöiden ammattitaitoa. Raportti oli yksi viidestä Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa tuotetusta lastensuojelun työpajatyöskentelyn mallinnusraportista (Timonen-Kallio ym. 2016, 10). Koulukotien menetelmäksi valikoitui ART-menetelmä.

Vuorelaan sijoitetaan nuoria pääasiassa pääkaupunkiseudulta ja Etelä-Suomesta. Vuorelan koulukodissa on yksi erityisenhuolenpidon osasto (EHO), kolme vaativan hoidon osastoa ja kaksi erityistason osastoa. Nuoret ovat iältään 12–17-vuotiaita. (Vuorelan koulukodin laatukäsikirja 2017, 14.) Nuoren koulukotiin sijoittumiseen vaikuttavat useat taustatekijät. Tavallisimpia syitä sijoitukseen ovat runsaat koulupoissaolot tai koulunkäynnin keskeytyminen, oppimis- ja keskittymisvaikeudet, ristiriidat kotona ja muissa ihmissuhteissa, kehitystä vaarantava epäsosiaalinen käyttäytyminen sekä mielenterveysongelmat. (Vuorelan koulukodin laatukäsikirja 2017, 18.)

Kitinoja (2005) on jaotellut tutkimuksessaan koulukoteihin sijoitettujen lasten sijoitusta edeltävät syyt ongelmiin käyttäytymisessä, koulussa, päihteiden kanssa, sijaishuoltopaikassa, kodissa ja perheessä, mielenterveydessä, kaveripiirissä, rikollisessa toiminnassa, seksuaalisessa käyttäytymisessä sekä muihin ongelmiin kuten somaattiset ongelmat tai pahoinpidellyksi joutuminen. (Kitinoja 2005, 204.)

Elina Pekkarisen (2016) selvityksessä todetaan, että koulukoteihin sijoitettujen nuorten tausta ja oireet näyttävät hyvin samanlaisilta keskenään. Yleistä on, että samalla nuorella on yhtäaikaisesti useamman tyyppisiä käytösongelmia ja kuormittavia taustatekijöitä. Pekkarinen kuvaakin koulukotinuoria ”moniongel-

maisiksi”. Moniongelmaisuuuden kirjoon kuuluu käytöshäiriöitä, aggressiivisuutta, koulunkäynnin ongelmia tai koulunkäymättömyyttä, päihdeongelmia, karkailua, psyykkisiä ongelmia, itsetuhoisuutta, rikollisuutta, lapsuudessa koettuja traumoja ja ongelmallisia perheitä tai kasvuympäristöjä. (Pekkarinen 2016, 26-30.)

Samoin Lehto-Salo on selvittänyt väitöstutkimuksessaan koulukoteihin sijoitettujen nuorten moniongelmaisuuuden kirjoa tutkimalla psykiatrisia häiriöitä, oppimiseen liittyviä ongelmia ja perheeseen liittyviä vaikeuksia tutkien erityisesti käytöshäiriöitä, etenkin tyttöjen keskuudessa. Lehto-Salo (2011) havaitsi koulukotinuorilla ilmenevän runsaasti mielenterveydenhäiriöitä, oppimisvaikeuksia sekä perheongelmia. Nuorten vanhemmilla ilmeni paljon elämänhallinnan ongelmia, kuten päihdeongelmia 71 prosentilla ja perheväkivaltaa 59 prosentilla. Lehto-Salon mukaan käytöshäiriöisten nuorten on vaikea ymmärtää omaa tai muiden mielen toimintaa kuten tunteita, käyttäytymistä ja erityisesti käyttäytymisen motiiveja. (Lehto-Salo 2011, 42, 58.)

Sijoituksen keskeisimpiä tavoitteita on saada nuorelle peruskoulun päättötodistus ja sen myötä toisen asteen opiskelupaikka. Useissa tutkimuksissa on todettu koulukotinuorten olevan ikäryhmäänsä suuremmassa syrjäytymisvaarassa tulevaisuudessa. (Jahnukainen ym. 2004, 293.) Koulukotisijoituksen aikana pyritään puuttumaan kehitystä haittaavaan toimintaan, luomaan luottamuksellinen hoitosuhde aikuiseen ja edistämään iänmukaista kehitystä (Vuorelan laatukäsikirja 2017, 11).

Sosiaalipedagoginen lähestymistapa laitostyössä ottaa myös huomioon yhteisön merkityksen lastensuojelun sijaishoidossa. Yhteisöhoidolla tarkoitetaan yhteisön tietoista käyttämistä hoidollisten, kasvatuksellisten tai kuntoutuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi perustehtävän mukaisesti, jossa vertaisryhmän hyödyntäminen ja sen vaikuttavuus nuorten kasvuun on merkittävä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 18.) Vuorelan koulukoti on tiivis yhteisö, jossa kaikki aikuiset ja nuoret tuntevat toisensa lukuun ottamatta erityisneuvonpidon osastoa, jonka toiminta on itsenäistä ja irrallaan Vuorelan koulukodin arkisesta rytmistä. Keskimääräinen sijoitusaika nuorilla on noin kaksi vuotta.

2.2 Työn tavoitteet

Tuotoksellisessa opinnäytetyössäni pyrin osoittamaan kykyä yhdistää ammatillisen teoreettisen tietoni ammatilliseen käytäntöön tuottamalla viisi moraalitarinaa sekä niihin liittyvät kysymykset koulukodin ART-menetelmän ryhmän kanssa käytettäväksi (Vilka ym. 2004, 17, 41-41). Tarve uusille moraalitarinoille tuli Vuorelan koulukodin ART-ohjaajilta. Ohjaajat kaipaavat tarinoita, joihin nuoret voivat samaistua ja jotka ovat heidän kokemuspäässä parista. Opinnäytetyönä kehittelemiäni moraalitarinoita kysymyksineen olisi ollut hyvä kokeilla käytännössä ART-ryhmän kanssa. THL ei myönnä tutkimuslupia Valtion koulukoteihin sijoitettuja nuoria koskeviin ammattikorkeakoulutason tutkimuksiin, jonka vuoksi moraalitarinoita ei voitu testata nuorten kanssa. Näin olen tämän työn tavoitteeksi tullut tuottaa uusia toimivia moraalitarinoita kysymyksineen ja hankkia niistä palautetta muilta ART-ohjaajilta.

Moraalitarinat tulevat olemaan lyhyitä kuvauksia tilanteista, joissa jollakin on jokin ongelma. Tarinat tulevat olemaan koulukotinuorten elämää koskettavia tarinoita. Tarinasta esitetään kysymyksiä, joilla haastetaan ryhmä tarkastelemaan tilannetta useammasta näkökulmasta ja näin haastamaan nuorten moraalista ajattelua. Moraalitarina ja siihen liittyvien kysymyksien olisi hyvä mahtua A4-paperille, jolloin sitä on vaivatonta käyttää ryhmän kanssa.

Tavoitteenani on, että kaikki viisi moraalitarinaa tulevat ART-ryhmien käyttöön sellaisenaan. Tarinat tullaan jakamaan ART-ohjaajille sähköisessä muodossa, jolloin ohjaajan on tarvittaessa vaivatonta tehdä muutoksia tarinaan. Muutos-tarve voi olla esimerkiksi silloin, jos ryhmässä on samanniminen henkilö kuin moraalitarinassa. Moraalitarinoiden ideointiin ja palautteenantoon osallistui Vuorelan koulukodin ART-ohjaajat sekä ART-menetelmän kouluttaja Tarja Tuominen.

3 AJATTELUN VAIHEET

Ajattelu etenee toisiaan seuraavien vaiheiden kautta. Ajattelun aluksi on tilanne, josta henkilö tekee tulkinnan. Osa tilanteen tulkinnasta on tietoista ja osa tiedostamatonta. Tiedostamatonta puolta edustavat skeemat. Ne ovat ihmisen ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa opittuja abstrakteja tietora-

kenteita, jotka kiinnittyvät muistiin. Skeemat pelkistävät tilanteesta tulevan informaation määrää ja nopeuttavat tilanteesta tehtäviä johtopäätöksiä. Näiden automaattisten skeemojen pohjalta ihminen tekee havaintoja niin itsestään ja muista ihmisistä kuin tulkitsee vuorovaikutussuhteita sekä antaa niille merkityksiä. Ihminen tekee automaattisen tulkinnan tilanteesta osin myös tunteisiinsa ja uskomuksiinsa perustuen. Uskomukset koostuvat aiemmista kokemuksista sekä opituista asioista, ja ne kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa varhaislapsuudesta lähtien. Tämän nopean päänsisäisen ajattelutoiminnan jälkeen ihminen reagoi tilanteeseen tunteilla ja käyttäytymisellä. (Gundersen ym. 2018, 141; Lindeman 2004.)

Ajatteluprosessissa voi olla muutosta vaativia komponentteja. Vääristyneet skeemat eli toistuvat, kärsimystä tuottavat kokemisen tavat vaativat muutosta. Youngin (1999) mukaan maladaptiiviset skeemat ovat lapsuudessa syntyneitä ja vakiintuneita tapoja tulkita itseän ja muihin liittyviä kokemuksia vääristyneellä tavalla. Vääristyneen tulkinnan on ajateltu syntyvän siksi, että tietyt terveen kehityksen kannalta keskeiset ominaisuudet eivät ole kehittyneet suotuisasti. Näitä ominaisuuksia ovat autonomia, kyky liittyä muihin, itsearvostus, kohtuulliset odotukset ja realistiset rajat. Ihminen pyrkii välttämään tilanteita, joissa joutuisi kohtaamaan näitä huonosti kehittyneitä ominaisuuksiaan. (Lindeman 2004.) Keskusteluiden avulla ihmiselle pyritään tuomaan ongelma näkyväksi ja tarkastelemaan omia ajatusvääristymiä. Tiedostamalla omia ajatusvääristymiä ja saamalla uusia näkökulmia tilanteisiin on henkilön mahdollista vähentää myöhemmissä tilanteissa automaattisten toimintamallien aktivoitumista ja näin muuttaa käytöstään (Gundersen ym. 2018, 141).

3.1 Lapsen ajattelun kehittyminen

Piaget'n ajattelun kehityksen teorian ensimmäistä vaihetta kutsutaan sensoriseksi kaudeksi (0-2-vuotiaat). Pikkuhiljaa lapsi alkaa ymmärtää oman mielensä itsenäisyyden eli sen, että toisilla voi olla erilainen ymmärrys samasta asiasta. Konkreettisesti tämä näkyy esimerkiksi siinä, että lapsi oppii pyytämään apua. Lisäksi lapsi oppii jo varhaislapsuudessa ymmärtämään vaihtoehtoisia näkökulmia asioihin ja muuttamaan toimintaansa saavuttaakseen haluamansa päämäärän. Lasta pitää myös tukea pääsemään yli ehdot-

tomuudesta eli joustamattomuudesta vaihtoehtoisten toimintatapojen hyväksymisessä. (Halinen ym. 2016, 112-114.) Piaget'n mukaan tätä kautta kutsutaan esioperationaaliseksi kaudeksi (2-4-vuotiaat) (Himberg, L. 2000, 42).

Kouluikää lähestyttäessä lasten ajattelutaidot ovat siirtymässä kohti seuraavaa kehitysvaihetta, ja sen vuoksi lasten väliset kehityserot voivat olla tässä vaiheessa varsin suuria. Piaget'n teoriassa tätä kautta kutsutaan konkreettisten operaatioiden kaudeksi (7-12-vuotiaat), jolloin lapsi hallitsee monia loogisia operaatioita, vaikka ajattelu onkin yhä sidoksissa konkreettisiin tilanteisiin. (Himberg 2000, 43.) Monet ajattelun taidoissa esiintyvät kehitykselliset erot tasaantuvat ensimmäisten kouluvuosien aikana. Poikien ajattelu kehittyy usein vähän myöhemmin kuin tyttöjen ajattelu. (Halinen ym. 2016, 114.) Piaget'n mukaan 12-vuotiaasta alkaen ajattelussa alkaa muodollisten eli formaalisten operaatioiden kausi. Tällöin ajattelu ei ole enää sidoksissa havaintoihin, vaan nuori osaa pohtia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Nuori pystyy myös deduktiviseen päättelyyn eli soveltamaan sääntöjä yksittäisiin tapauksiin. (Himberg 2000, 43.)

3.2 Eettinen ajattelu

Eettisellä ajattelulla tarkoitetaan pohdintoja siitä, mikä on oikein tai väärin. Lisäksi siinä pohditaan, millä perusteella jokin on oikein ja väärin. Näin eettiseen ajatteluun liittyy olennaisesti valintojen tekeminen. Eettiseen ajatteluun kuuluu myös pohdinta siitä, mitä arvostamme ja mitä pidämme tärkeänä. Kokiesamme meille tärkeitä ja merkityksellisiä asioita olemme tekemisissä tunteidemme kanssa, ja vain meille arvokas asia herättää meissä tunteen. Myötätunnolla tarkoitetaan kykyä eläytyä toisten kokemuksiin ja tunteisiin. Tällöin tarvitaan tilanteen eri osapuolten tunnistamista ja herkkyyttä ymmärtää heidän tarpeitaan ja tunteitaan. Henkilön ja yhteisön arvoilla ja arvoihin pohjautuvalla arvioinnilla on tällöin keskeinen merkitys valintojen tekemisessä. Kuitenkin kaikkein ratkaisevinta eettisen toiminnan kannalta ovat tahto ja sinnikkyys toimia oikein mahdollisista esteistä huolimatta. (Halinen ym. 2016, 26-27.)

3.3 Moraalinen ajattelu

Moraali säätelee yhdessä elämistä kaikissa ihmisten yhteisöissä ja haastaa ihmisen pohtimaan oman toimintansa vaikutuksia muihin ihmisiin. Moraali on

eettistä pohdintaa, jonka tarkoituksena on edistää moraalista toimintaa eli sitä, *kuka ihminen haluaa olla ja sitä, mitä hänen tulee tehdä*. Moraalisessa ajattelussa on myös osattava perustella ajatuksiaan syvemmällä tasolla. (Gundersen ym. 2018, 137-138; 140; 144.)

Kognitiivinen kehitys tarkoittaa myös sosiaalisen maailman ymmärtämistä, ja siksi Piaget oletti lasten moraalisen ajattelun olevan yhteydessä kognitiiviseen kehitykseen. Muodollisten operaatioiden kaudella nuori pystyy arvioimaan vallitsevia normeja älyllisesti ja osaa yleistää ne myös oman elämänsä ulkopuolelle. (Himberg 2000, 44.) Moraalisen ajattelun kehittyminen on ensisijaisesti kognitiivinen ilmiö, mutta tunteet, empatiakyky, tavoiteltavat ominaisuudet, arvostus, maine, normit ja asenteet vaikuttavat suuresti moraaliseen ajatteluun. Moraalisia valintoja tehdään usein tiedostamatta tunteiden ja automaattisten toimintamallien ja aiempien kokemusten perusteella. Näin toimiessa ihminen ei välttämättä edes tiedosta olevansa tekemisissä moraalista ajattelua vaativassa tilanteessa. (Gundersen ym. 2018, 139-144.)

Epäsosiaalisesti käyttäytyvillä nuorilla on useissa tutkimuksissa havaittu moraalisen arviointikyvyn kypsymättömyyttä sekä viivästymää. Kehitysviivästymät voivat yksinkertaisesti johtua siitä, ettei nuorella ole ollut tilaisuuksia opetella toisen ihmisen näkökulmien huomioonottamista. Kypsymätön moraalinen ajattelu ilmenee esimerkiksi tilanteissa, jossa nuori oikeuttaa tekonsa sillä, ettei varastamisesta voi jäädä kiinni valvontakameroiden puuttuessa tai jossa hän ajattelee itsekeskeisesti vain omaa etuaan. Välttääkseen tilanteen syvällisen pohdinnan nuori turvautuu mieluummin kognitiiviseen vinoumaan eli ajatusvääristymään syyttämällä tilanteessa toista tai vetoamalla siihen, että kaikkien niin toimivat. Itselleen hän selittää asian niin, että itsekeskeisen valinnan tekeminen helpottuu eikä epämoraalinen toiminta tunnu enää pahalta. Moraalisesti epäkypsän ajattelun tasolla nuorella on taipumus puolustella toimintaansa sen sijaan, että hän pyrkisi toimimaan oikein. (Gundersen ym. 2018, 137-147.)

4 SOSIAALINEN KYVYKKYYS

Sosiaalista kyvykkyyttä kannattaa ryhtyä määrittelemään sosiaalisten taitojen ja sosiaalisen toiminnan kautta. Nämä kolme käsitettä menevät usein sekaisin. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan tietynlaista käyttäytymistä, joka henkilön on hallittava pystyäkseen toimimaan sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalisia taitoja voidaan pitää joukkona vuorovaikutustaitoja, joita sovelletaan erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä. Sosiaaliset taidot ovat kognitiivisia taitoja: ongelmanratkaisua, tilanteiden selvittämistä ja vaihtoehtojen löytämistä. Taitoihin liittyy kiinteästi aina myös eettinen ja moraalinen aspekti. Ei riitä, että taito on toimiva ja tehokas, vaan sen täytyy olla myös moraalisesti ja eettisesti hyväksyttävä (Keltikangas-Järvinen 2010, 23). On myös hyvä huomata, että ympäröivä yhteisö määrittää taitojen sopivuuden. Alamaailmassa hyväksytyt käytös ei usein ole hyväksyttävää yleisesti yhteiskunnassa.

Sosiaalisen toiminnan käsite liittyy siihen, käyttääkö henkilö sosiaalisia taitojaan käytännössä vai ei. Henkilö voi olla käyttämättä sosiaalisia taitojaan esimerkiksi siksi, ettei taidolla ole sen hetkessä ympäristössä merkitystä, henkilö pelkää epäonnistumista tai usko omaan osaamiseen voi olla heikentynyt. Henkilö ei havaitse, missä ja milloin taitoa kuuluu käyttää tai voimakas tunne-tila voi estää sosiaalisten taitojen käytön. (Gundersen ym. 2018, 17, 19.)

Sosiaaliset taidot alkavat kehittyä heti syntymän jälkeen vuorovaikutuksessa hoitajan kanssa. Varhaislapsuudessa taidot kasvavat lapsen ja perheen välisessä vuorovaikutuksessa. Kouluiässä kaverisuhteiden, ryhmään kuulumisen merkitys ja koulun rooli taitojen harjoittelun ja kehittymisen kannalta kasvaa. Nuoruudessa kaverisuhteiden ja ystävyysuhteiden merkitys kasvaa entisestään. Sosiaalisen kyvykkyyden kehittymiseen vaikuttaa koko ympäröivä yhteiskunta ja sen kulttuuri sekä arvot ja lapsen lähiyhteisö. Kehittymistä haittaavat hyvien sosiaalisten mallien puuttuminen, etäiset vanhemmat, oppimisvaikeudet, yksinäisyys, masennus, väkivallan uhka, traumaattiset kokemukset ja heikot kiintymyssuhteet (Kauppila 2005, 129). Lapsen temperamentti, persoonallisuus ja luonteenpiirteet vaikuttavat siihen, millaiseksi sosiaalinen kyvykkyyks kehittyy (Keltikangas-Järvinen 2014, 29).

Sosiaalisesti kyvykkääksi voidaan sanoa henkilöä, jolla on kyky solmia ystävyksiä ja ylläpitää niitä. Tämä taito edellyttää toisten huomioonottamista, huomaavaisuutta, välittämistä, ristiriitatilanteiden huomaamista ja niiden rakentavaa ratkaisemista. Vastaavasti lapset, jotka eivät käyttäydy näin, luokitellaan herkästi käytösongelmaisiksi. Sosiaalinen kyvykkyys ja käytösongelmat eivät ole kuitenkaan toistensa vastakohtia, vaikka jonkinlainen käänteinen riippuvuussuhde näyttäisi olevan olemassa. Sosiaalisen kyvykkyuden harjoittelun yksi tavoite on ehkäistä ja vähentää ongelmakäyttäytymistä. Sosiaalisten tilanteiden hallinta vähentää tarvetta ratkaista ongelmia aggressiivisilla keinoilla. Toisaalta sosiaalinen kyvykkyys helpottaa ystävystymistä toisten sosiaalisesti kyvykkäiden kanssa, mikä samalla tarjoaa tilaisuuksia sosiaalisen kehityksen mallioppimiseen. (Gundersen ym. 2018, 17, 19.) Opettamalla nuorelle sosiaalisia taitoja ART-menetelmän avulla voi hänen sosiaalinen kyvykkyytensä kasvaa taitojen karttuessa.

5 TARINALLISUUS

Tarinat, tarinallisuus, kertomus ja kertomusmuotoisuus ovat nyt esillä monilla aloilla, vaikka ilmiö ei ole uusi. Kaikki kertovat kertomuksia; jokaisella yksilöllä on kertomuksia, samoin jokaisella perheellä ja suvulla. Ilmiö on tuttu arkisessa elämässä, mutta myös tutkimuksellisesti siitä on paljon tietoa. Kertomus synnyttää jännitteitä ja odotuksia, ja lukijalle voidaan esittää ongelmia tai kysymyksiä, joiden ratkaisuja hän jää odottamaan. (Virtanen ym. 2020, 24, 30.) Narratiivisen eli tarinallisen työtteen on todettu soveltuvan hyvin kasvatus- ja hoitotyöhön, mutta sitä käytetään myös sosiaalityön työmenetelmänä.

Tarinoita kerrotaan sekä fiktiivisistä eli kokonaan kuvitelluista tapahtumista että todellisista eli jollekin tapahtuneista asioista. Hyvät tarinat tempaavat kuulijan mukaansa ja antavat mahdollisuuden eläytyä siinä kerrottaviin todellisuuksiin ja erilaisten ihmisten kohtaloihin. Kertomuksien kautta voimme saada uutta tietoa sekä laajentaa ymmärrystämme ihmisistä, elämästä, kulttuureista, historiasta ja erilaisista elinolosuhteista. Samaistuessamme tarinoissa kerrotujen ihmisten elämäntilanteisiin empaattisuutemme kehittyy ja kokemuksemme ihmisyydestä syvenee. Jo pienten lasten kanssa luettavissa saduissa ovat läsnä ikaikaiset kysymykset oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta.

Tarinoiden kautta voidaan pohtia moraalisia kysymyksiä. Eettisen näkökulman esille tuominen valintoihin liittyvissä kysymyksissä liittyy vahvasti nyky-yhteiskuntamme tilaan, jossa monet arvot kamppailevat keskenään. (TARU-oppimateriaali, 2017.) ART-ryhmässä nuoret pääsevät moraalitarinoiden kautta keskustelemaan heidän elämänsä koskettavista ongelmatilanteista ilman osallisuudesta aiheutuvaa tunnelatausta. Näin he oppivat tiedostamaan, kuinka he tekevät usein valintoja tunteiden ja automaattisten toimintamallien perusteella. Keskusteluiden kautta he voivat oppia myös muiden toimivan näin. Tunteiden ja ajatusten tiedostamisen avulla nuoret oppivat heikentämään automaattisia tunnereaktioitaan tulevissa tilanteissa, ja näin heille tulee aikaa tietoiselle järjelle. Juuri tästä syystä on tärkeää, että moraalisen osa-alueen harjoittelutarinat ovat ryhmäläisten kannalta ajankohtaisia ja relevantteja. (Gundersen ym. 2018, 141-142.)

6 AGGRESSION REPLACEMENT TRAINING-MENETELMÄ (ART) YLEISESTI

ART on nimilyhenne Aggression Replacement Training -menetelmästä. ART-menetelmä on yhdysvaltalaisen Arnold Goldsteinin ja Barry Glickin 1980- ja 1990-luvuilla kehittänyt menetelmä aggressiivisesti käyttäytyville nuorille. ART-menetelmä tähtää toiminnallisen, ryhmässä tapahtuvan harjoittelun kautta sosiaalisen, hyväksytyyn käyttäytymisen vahvistumiseen. (Glick & Gibbs 2016, 13-14.) Goldstein ja Glick kehittivät menetelmän opettaakseen aggressiivisesti, rikollisesti ja epäsosiaalisesti käyttäytyville nuorille sosiaalisia taitoja, sillä he olivat vakuuttuneita siitä, että sosiaalisia taitoja opettamalla nuoret voivat tulla toimeen jokapäiväisessä elämässä paremmin. Goldsteinin ja hänen kollegoidensa mielestä nuorten aggressiivinen käyttäytyminen johtuu monesta tekijästä ja vaikuttaa nuoren toimintaan monella tasolla. ART-menetelmän perusajatus on, että aggressiivisesti käyttäytyvällä nuorella on joukko toisiinsa liittyviä sosiaaliskognitiivisia sekä tunnehallinnan ja turhautumisen siedon puutteita. (Mogk ym. 2016, 38.)

Norjalaisten kehittänyt Adapted Aggression Replacement Training-menetelmä (AART) on kehitelty yhdysvaltalaisen ART-menetelmän pohjalta. Kyseessä on sama menetelmä, mutta koska AART-menetelmän skandinaavisessa versiossa on uutta teoriatietaa ja alkuperäistä ART-menetelmää on

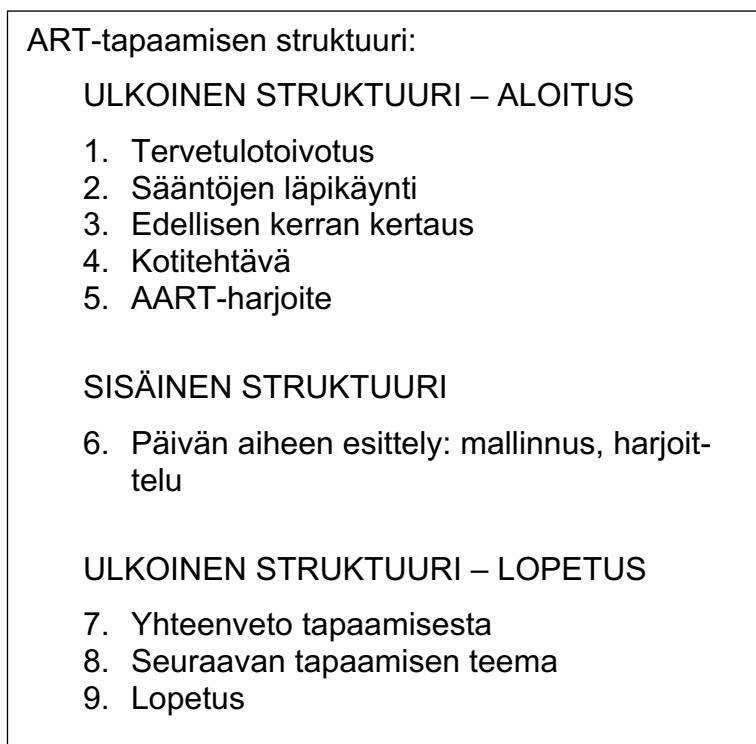
näiltä osin muutettu, on menetelmän nimeen lisätty sana *adapted* 'mukautettu'. ART-menetelmää on käytetty ensisijaisesti vaikeista käytösoireista kärsivien nuorten kanssa. Pohjoismainen AART-menetelmä sen sijaan soveltuu ennaltaehkäisevänä laajemmalle nuorisjoukolle heidän sosiaalisten taitojen kehittämiseen (Gundersen ym. 2018, 7.) Suomessa käytössä olevista aggressionhallintaan käytettävistä terapioidista ja menetelmistä ART-menetelmä on ainoa menetelmä, johon on olemassa suomenkielinen materiaali. Tässä opinnäytetyössä pohjaan ART-menetelmän teorian Gundersenin ym. (2018) AART-kirjaan ja käytän menetelmästä selkeyden vuoksi nimitystä ART-menetelmä.

ART-intervention vähimmäispituudeksi on suositeltu 10 viikon mallia, joka sisältää kolme ryhmämuotoista tapaamiskertaa viikossa. Kullakin viikolla opitaan uusi sosiaalinen taito (käyttäytymisen taso), vihanhallinnan ketjun osa (tunnetaso) sekä moraalisen päättelyn harjoitus (arvojen ja ajattelun taso). Kolmen osa-alueen käyttäminen yhtäaikaaisesti tekee positiivisista tuloksista pitkäaikaisempia ja pysyvämpiä. Kertojen välillä nuoret harjoittelevat kotiharjoittelun avulla. Tapaamiskerrat ovat strukturoituja ja etenevät aina saman kaavan mukaan, jolloin osallistujat tietävät, mitä tapaamiskerralla tulee tapahtumaan. Ohjaajana toimii kaksi ohjaajaa: pääohjaaja sekä apuohjaaja, joista vähintään pääohjaaja on käynyt ART-ohjaajakoulutuksen ja apuohjaaja on tutustunut ART-menetelmään. (Glick & Gibbs 2016, 19.)

ART-menetelmää suositellaan käytettäväksi yli 12-vuotiaille, mutta menetelmä on sovellettavissa myös tätä nuoremmille sekä lisäksi kehitysvammaisten kanssa käytettäväksi. Tarja Tuominen (2017) on kokeillut ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään ART-ryhmän vetämistä onnistuneesti alakouluikäisillä. Hänen huomioidensa mukaan alakouluikäisten ryhmää vetäessä tulee ottaa huomioon kuvien käyttö, yksinkertaisempi termistön käyttö sekä apuohjaajien tärkeys onnistuneeseen ryhmäkertaan. Ervasti ja Järvelä (2013) ovat tutkinneet opinnäytetyössään ohjaajien ja kehitysvammaisten kokemuksia ART-menetelmästä. Heidän tutkimuksensa mukaan kehitysvammaisten ART-ryhmän toiminta vaatii pitkäjänteisyyttä ja sitoutumista, mutta ryhmillä on ollut positiivinen vaikutus ryhmäläisten haastavan käytöksen parantamisessa. Ohjaajien rooli on ollut vaativa mutta palkitseva.

ART-ryhmän koko on Goldsteinin suosittamana 6–8 osallistujaa. Ryhmän kokoonpanossa on otettava huomioon osallistujien ikä, sukupuoli ja ongelma-käyttäytymisen muoto. Lastensuojelulaitoksissa nuoret harvoin osallistuvat ryhmään vapaaehtoisesti, mutta positiivisia tuloksia voidaan saavuttaa Silverin ja Eddyn (2006) mukaan, jos ohjaus on strukturoitua eikä haastavaa käytöstä sallita ja ohjaajat ovat päteviä ART-ohjaajia. Ryhmän vähimmäiskoko on 4-5 osallistujaa. Ihannetilanteessa ryhmätapaamiselle on varattu erillinen tila, jossa ART-materiaali voisi olla aina esillä. (Gundersen ym., 2018, 26-27.)

ART-ryhmän tapaaminen menee aina saman struktuurin mukaan (kuva 1). Ryhmäkerran aloituksen ulkoisessa struktuurissa nuoret toivotetaan tervetulleiksi, käydään yhdessä sovitut säännöt läpi, kerrataan edellisen ryhmäkerran aihe, otetaan nuorten kotitehtävät takaisin ja tehdään leikillinen AART-harjoite, jonka tarkoituksena on orientoida nuoret ryhmätapaamiseen. Tämän jälkeen alkaa sisäinen struktuuri eli päivän aiheen esittely, aikuisten tekemä mallinnus sekä nuorten harjoittelu. Lopetuksen ulkoisessa struktuurissa käydään läpi yhteenveto tapaamisesta, kerrotaan seuraavan kerran aihe ja lopetetaan ryhmäkerta.

Kuva 1. ART-tapaamisen struktuuri (Gundersen ym. 2018, 29)

Kun struktuuri on sama, nuoret voivat keskittyä ryhmäkerran sisältöön tietäen, mitä tapahtuu seuraavaksi. ART-menetelmään kuuluu palkitseminen ja kehuminen. Palkinto voi olla niinkin konkreettista kuin tarran saaminen ryhmään osallistumisesta. Lisäksi ensimmäisellä tapaamiskerralla ryhmän kanssa sovietaan ART-ryhmän loppuun yhteisesti tavoiteltava palkinto, joka voi olla vierailu yhdessä sovittuun paikkaan, syöminen ravintolassa tai muuta ryhmäläisten mielestä mukavaa. Osallistumalla aktiivisesti ryhmäkertoihin nuoret mahdollistavat tavoitteen saavuttamisen.

7 ART-MENETELMÄN KOLME TASOA

7.1 Sosiaaliset taidot

Sosiaalisten taitojen harjoittelu on ART-menetelmässä käyttäytymisen tason harjoittelua. Sosiaalisten taitojen harjoittelun tavoitteena on edistää nuorten kykyä valita ja käyttää tarkoituksenmukaisia vuorovaikutusmalleja kanssakäymisessään muiden ihmisten kanssa. Sosiaalisten taitojen puutteellinen käyttö voi johtua sosiaalisten tilanteiden hahmotusvaikeuksista, konkreettisten toimintavaihtoehtojen niukkuudesta tai negatiivisia reaktioita herättävästä kömpelyydestä taitojen käytössä. (Gundersen ym. 2018, 33.)

Sosiaalisten taitojen osiossa harjoitellaan yhtä sosiaalista taitoa kerrallaan. ART-menetelmässä sosiaalisia taitoja on 50. Taidot on jaettu perustason taitoihin, edistyneempiin sosiaalisiin taitoihin, tunteiden käsittelyyn liittyviin taitoihin, aggressiiviselle käyttäytymiselle vaihtoehtoihin taitoihin, stressinsietoon liittyviin taitoihin sekä suunnittelutaitoihin. Perustason taitoihin kuuluu esimerkiksi kuunteleminen, kysyminen ja kehuminen. Edistyneempiin taitoihin kuuluu esimerkiksi avun pyytäminen ja anteeksipyyttäminen. Tunteiden käsittelyyn liittyviin taitoihin kuten toisen henkilön tunteiden ymmärtäminen, toisen henkilön suuttumuksen sietäminen ja välittämisen ilmaiseminen. Aggressiiviselle käyttäytymiselle vaihtoehtoisten taitojen harjoitteluun muun muassa luvan kysymisen, muiden auttamisen ja neuvottelemisen harjoittelemisella. Stressinsietoon liittyviä taitoja harjoitellaan tyytymättömyyden ilmaisemisella ja epäonnistumisen sietämisellä. Suunnittelutaitoa vahvistetaan esimerkiksi tiedon hankinnan ja päätöksenteon taitoja vahvistamalla. (Gundersen ym. 2018, 50-55.)

Sosiaalisten taitojen ryhmäkerran aluksi kysytään ryhmäläisiltä mikä taito on ja miksi taito on tärkeä. Tämän jälkeen ohjaajat mallintavat nuorille ryhmäkerran sosiaalisen taidon näyttämällä esimerkin taidon käyttämisestä taidon vaiheiden mukaisesti. Alla esimerkki kuuntelemisen taidon vaiheista (kuva 2).

Esimerkki *kuuntelemisen* taidon vaiheista:

1. Katsoa henkilöä, joka puhuu.
2. Mieti, mitä hän sanoo.
3. Odota omaa vuoroasi.
4. Sano, mitä haluat sanoa.

Kuva 2. Kuuntelemisen taidon vaiheet (Gundersen ym.2018, 59.)

Aikuisten mallinnuksen jälkeen jokainen nuori toimii vuorollaan harjoituksen päätekijänä, avustajana ja tarkkailijana. Jokaiseen rooliin annetaan ohjeet. Ryhmäkerran lopuksi ryhmäläiset saavat kotitehtävän, jossa he harjoittelevat ryhmäkerralla harjoiteltua taitoa omassa elämässään ja tekevät siitä kirjallisen selostuksen. Kotitehtävän avulla varmistetaan, että taitoa tulee harjoiteltua ja näin opittua käyttämään nuoren omassa arjessa.

7.2 Vihanhallinta

Vihanhallinnan ryhmäkerroilla ollaan tekemisissä tunnetason harjoittelun kanssa. Vihanhallinnan kerroilla tavoitteena on auttaa osallistujia välttämään tai vähentämään tunnekuohun ei-toivottuja seurauksia. Vihanhallinnassa opetellaan sekä tulkitsemaan että ymmärtämään entistä enemmän provokatiivisen tilanteen suuttumusta aiheuttavavia elementtejä. Harjoittelulla pyritään säätelemään provokaation vaikutusta ja pitämään suuttumus sellaisella tasolla, että tilanteen selkeä arvioiminen on mahdollista ja reaktio sovitettavissa tilanteeseen sopivammaksi. Vihaisuus on tunne, jota on hyvä oppia hallitsemaan. (Gundersen ym. 2018, 79.) Oppimalla hallitsemaan suuttumustaan, nuoren on mahdollista toimia sosiaalisesti rakentavalla tavalla myös silloin, kun hän on vihainen (Suomen ART yhdistyksen www-sivut). Vihaisuuden tasot vaihtelevat lievästä ärtymyksestä kehon hallitsemattomaan vihan tunteeseen. Vihanhallinnan osiossa opetellaan tulkitsemaan ja ymmärtämään suuttumuksen aiheuttavia elementtejä sekä säätelemään niiden vaikutusta. Olennaista on tilanteen oikeanlainen tulkinta, provokaation sietäminen ja sosiaalisesti hyväksyttävä

toiminta vihastumisessa. Vihanhallinta osion tavoitteena on, että uudet, vaihtoehdoiset taidot havaitaan vanhoja toimintatapoja hyödyllisemmäksi.

Vihanhallinta osio koostuu 10 vihanhallinta kerrasta. Aluksi harjoitellaan vihanhallinnan ”ABC-malli”, jossa A tarkoittaa laukaisevaa tekijää (Mitä tapahtui?), B tarkoittaa tapahtumaa (Mitä kehossa tapahtui, mitä ajattelit ja mitä teit?) ja C tarkoittaa seuraamusta (Miten kävi?). Seuraavat seitsemän kertaa sisältävät kerrallaan yhden vihanhallinta ketjun osion. Vihanhallintaketjun osiot ovat: laukaisijat, vihjeet sekä rauhoittajat, muistuttajat, itsearviointi, taustatekijät, seurausten ajattelu ja vihaisen käyttäytymisen noidankehä. (Gundersen ym. 2018, 84-89.) Vihanhallinta osion ryhmäkerta noudattaa samaa runkoa sosiaalisten taitojen kanssa.

7.3 Moraalinen päättely

Kolmas osa, moraalinen päättely, tuli osaksi ART-menetelmää vasta ART-koulutuksen toisessa versiossa vuonna 1998, jonka taustalla oli John C. Gibbsin ja Granville Potterin ART-työ päihdeongelmaisten nuorten hoitolaitoksissa. Moraalisen päättelyn osiossa harjoitellaan arvojen ja ajattelutasolla. Moraalisen päättelyn harjoittelu perustuu olettamukselle, että monet käytösongelmaiset nuoret hahmottavat sosiaalisia tilanteita vain ja ainoastaan omalta kannaltaan, kykenemättä ottamaan huomioon muita. (Gundersten ym. 2018, 12-13.)

ART-menetelmän moraalisen päättelyn teoreettinen osa perustuu Kohlbergin teorian moraalikehityksen vaiheista sekä kognitiivisten oppimisen teorian ajatusvääristymistä (Gundersten ym. 2015, 139.) Yksistään Kohlbergin moraaliteorian tekniikat eivät olleet ART-menetelmän kohderyhmän kannalta tarkoituksenmukaisia menetelmän kehittäjän John Gibbsin mielestä. ART-menetelmän moraalisen päättelyn osiossa painotettiin erityisesti Kohlbergin ohjelman neljää ensimmäistä vaihetta. Näistä kaksi ensimmäistä tasoa olivat niin sanottu ”kypsymättömän moraalien tasot”. Tasolla 1 **valta** määritteli moraalisen ajattelun tasoa: ”*Vahvempi on aina oikeassa*”. Tasolla 2 **sopimukset** määrittelivät moraalisen ajattelun tasoa: ”*Jos sinä raavit minun selkääni, minä raavin sinun selkääsi*”. Kaksi viimeistä tasoa olivat niin sanottu ”kypsän moraalisen tasot”. Tasolla 3 **vastavuoroisuus** määritteli moraalisen ajattelun tason: ”*Kohtelee*

muita niin kuin toivoisit itseäsi kohdeltavan”. Tasolla 4 **järjestelmät** määrittävät moraalisen ajattelun tason: *”Annatko panoksesi yhteiseksi hyväksi”*. (Glick ym. 2016, 66-68)

Pohjoismaalaisessa AART-menetelmässä painotetaan edellä mainittuja moraalisen päättelyn tasoja enemmän kognitiivisia ilmiöitä, tunteita, tavoiteltavia ominaisuuksia ja arvoja sekä ajatusvääristymien korjaamista. Ongelmatilanteen kohdatessaan nuoren ajatukset ja tunteet tulevat automaatioina. Tunnekuohussa ajattelu heikkenee ja toisen asemaan asettuminen voi olla hankalaa. Moraalisessa päättelyssä nuorten automaattiset tunnereaktiot voivat olla muun muassa toivottomuutta, kiukkua, turhautumista tai välinpitämättömyyttä. Nuoren valintojen taustalla voivat olla maine ja heille itselleen tärkeät alakulttuurin kirjottamattomat säännöt. Keskustelun kautta on tarkoitus ohjata nuoren valintoja kohti kognitiivista pohdintaa. ART-ryhmässä nuoret pääsevät keskustelemaan heidän kannaltaan tunnistettavista ongelmatilanteista ilman osallisuudesta aiheutuvaa tunnelatausta. (Gundersten ym. 2018, 140-143.)

Moraalisen päättelyn struktuuri poikkeaa sosiaalisten taitojen ja vihanhallinnan ryhmäkertojen struktuurista (kuva 3). Aloituksen ja lopetuksen ulkoiset struktuurit menevät samalla tavalla kuin sosiaalisten taitojen ja vihanhallinnan kerroilla. Sisäinen struktuuri poikkeaa sosiaalisten taitojen ja vihanhallinnan struktuurista.

ULKOINEN STRUKTUURI – ALOITUS

Tervetuloivotus

Sääntöjen läpikäynti

Edellisen kerran kertaus

Kotitehtävä

AART-harjoite

SISÄINEN STRUKTUURI

1. Päivän ongelmantilanteen esittely.
2. Ongelman tunnistus.
3. Tarinan henkilöiden automaattisten tunteiden ja ajatusten tunnistaminen.
4. Kysymyksiä ryhmäläisille.
5. Kypsän moraalikäsitteiden tukeminen.
6. Epäkypsän moraalikäsitteiden haastaminen.
7. Yhteenveto ja yhteinen päätös ennen uutta kysymystä.
8. Ominaisuudet ja rooliharjoitus.
9. Kotitehtävä.

ULKOINEN STRUKTUURI – LOPETUS

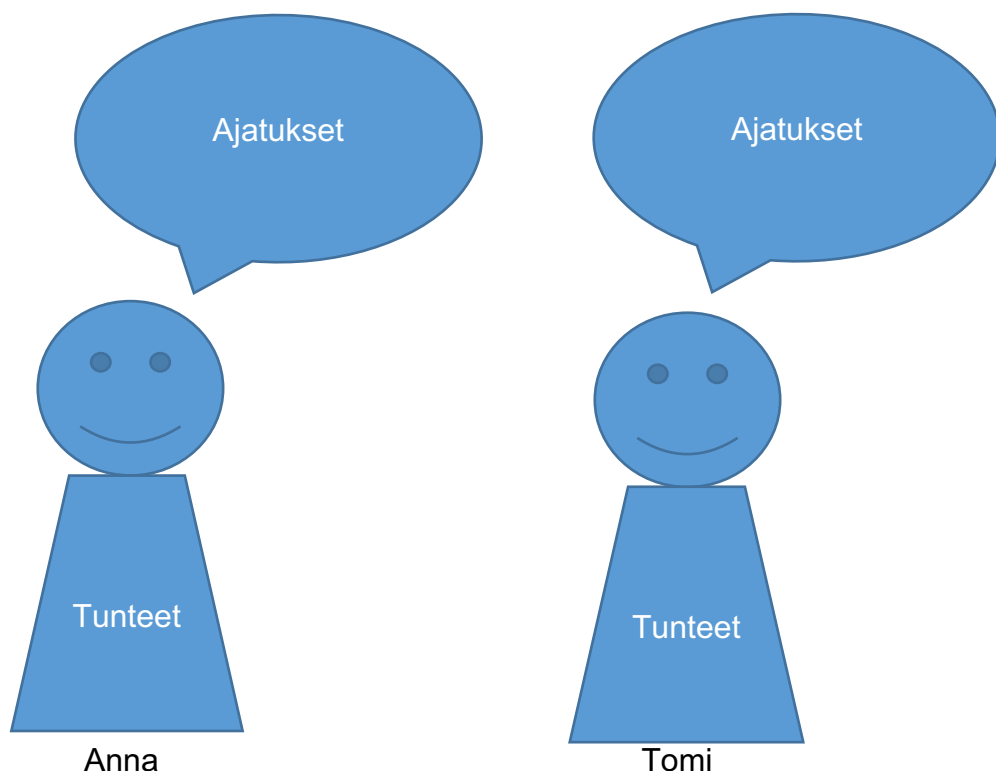
Yhteenveto tapaamisesta

Seuraavan tapaamisen teema

Lopetus

Kuva 3 Moraalisen päättelyn strukturi (Gundersen ym. 2018, 152.)

Sisäinen strukturi alkaa siitä, että ryhmälle kerrotaan tarina, jossa tarinan päähenkilö joutuu vaikeaan tilanteeseen. Ensiksi ryhmältä kysytään mikä on tarinan ongelma ja kenellä ongelma on. Tämän jälkeen kysytään, onko ongelma moraalinen ongelma vai käytännöllinen ongelma. Tarinasta riippuen voidaan kysyä, onko ongelmia useita. Tämän jälkeen tarinan päähenkilö ja toiseksi tärkein henkilö piirretään ja nimetään (kuva 4), jolloin nuorten on helppompaa seurata tarinan kulkua ja suunnata kysymysten vastaukset oikeaan henkilöön. Molempien henkilöiden tarinaan liittyvät ajatukset kirjoitetaan henkilön pään päälle ajatuskuplaan ja henkilön tarinaan liittyvät tunteet paidan sisään. Molempien henkilöiden ajatusten ja tunteiden läpikäymisen jälkeen tarinaan voidaan liittää vielä kolmas henkilö, ja miettiä mitä ajatuksia ja tunteita tarinan kolmannella henkilöllä voisi olla tarinasta. (Gundersen ym. 2018, 151-154.)

Kuva 4. Tunteet ja ajatukset (Gundersen ym. 2018, 153.)

Tarinan henkilöiden tunteiden ja ajatusten kirjaaminen auttaa nuorta havaitsemaan päähenkilöiden erilaisia ajatuksia ja tunteita samasta tilanteesta. Kirjaamisen avulla näihin voidaan palata ryhmäkerran aikana.

7.3.1 Kysymykset moraalitarinasta

Henkilöiden ajatusten ja tunteiden läpikäynnin jälkeen tarinasta kysytään kysymyksiä, joiden tarkoituksena on ohjata ryhmää tarkastelemaan tilannetta useammasta näkökulmasta. Aluksi ryhmäläisiltä kysytään heidän vastauksensa käsittelyssä olevaan kysymykseen ilman perusteluita ja kirjataan vastaukset taulukkoon (taulukko 1). Vastausvaihtoehdot ovat muotoa kyllä (K), ei (E) tai en osaa sanoa (EOS). Kaikkien ryhmäläisten vastausten jälkeen jokainen saa vuorotellen perustella vastauksensa, ja halutessaan vaihtaa vastaustaan kuultuaan muiden mielipiteet. Tärkeä osa moraalisen päättelyn harjoituksia on se etäisyys, jota osanottajat keskustellessaan ja muiden argumenttejaan kuunnellessaan ottavat automaattisesta, välittömästä ratkaisustaan. Kaikkien vas-

tattua ja halutessaan vaihdettua vastaustaan lasketaan vastauksista enemmistön mielipide (EM). Enemmistön mielipidettä ei välttämättä saada, jos kahta tai useampaa vastausta on sama määrä. Tällöin vastauskohtaan laite- taan viiva. Tämän jälkeen mietitään, voidaanko ryhmänä päättää ryhmänpää- tös (RP), ja voiko eriävän mielipiteen esittänyt olla samaa mieltä muiden kanssa ryhmäpäätöksestä, vaikka se olisikin eri vastaus, mitä on itse kysy- mykseen on vastannut. (Gundersen ym. 2018, 154-156.)

Taulukko 1 Vastaustaulukko (Gundersten ym. 2018, 154.)

Kysymys	1	2	3	4	5
Erika	E	K	E	K	EOS
Juha	K	K	E/EOS	EOS	K
Samuli	EOS/K	K	E	EOS	EOS
Jaana	K	EOS	E	K	E
Enemmistön mielipide (EM)	K	K	E	-	EOS
Ryhmän päätös (RP)	K	K	E	EOS	EOS

Taulukoinnista ohjaaja näkee kootusti ryhmäläisten vastaukset (E, K tai EOS), vastauksien muutokset (E/EOS sekä EOS/K), enemmistön mielipiteen sekä ryhmän päätöksen ja voi tarkastella vastauksia ryhmäkerran aikana kysymys kerrallaan tai vaakatasossa eri nuoren vastaukset kerrallaan. (Gundersen ym. 2018, 154-156.)

Kypsan moraalikäsitteksen tukeminen on hyvä esittää ”T-taulukkona” (taulukko 2). Taulukkoon viedään kaikki nuorten perustelut sellaisinaan laittaen toiselle puolelle ”kyllä” -vaihtoehtoa puoltavat perustelut ja toiselle puolelle ”ei” -vaihto- ehtoa perustelun vastaukset. ”En osaa sanoa” -vastausvaihtoehdon kohdalla voi pyytää nuorta perustelemaan kantansa sekä puolesta ja vastaan, ja kirjata molemmat taulukkoon. (Gundersen ym. 2018, 155.)

Taulukko 2 T-taulukko T-taulukko (Gundersten ym. 2018, 155.)

Kyllä	Ei
<ul style="list-style-type: none"> - se on oikein - laki määrää - hän tarvitsee apua - ei hän ole tehnyt mitään väärää 	<ul style="list-style-type: none"> - asian voi selvittää muutenkin - kaverit suuttuisivat - ei niin kuulu tehdä

Taulukoinnin jälkeen ohjaaja pyytää nuorilta perusteluja vastuuttoman vastauksen ”ei” sanoneilta tai kysymällä heiltä mitä mieltä he ovat toisen perusteluista. Samoin ohjaaja kysyy perusteluista ”kyllä” eli kypsän vastauksen antaneilta. Perustelut voi kirjata T-taulukkoon. (Gundersten ym. 2019, 155.)

Tavoitteena on, että ryhmässä ilmaistut näkökannat ja oman harjoittelun myötä opitut tavat ja ajatukset saattavat vaikuttaa siihen, kuinka nuori toimii todellisessa tilanteessa. (Gundersten ym. 2018, 13, 145.)

7.3.2 Ajatusvääristymien korjaaminen

Ihminen toimii kuten ajattelee. Tästä syystä on tärkeää ymmärtää, onko nuoren moraalisen päättelyn kyky kypsää vai viivästyntä. Nuoren epäkypsä moraalinen ajattelu altistaa epäsosiaaliselle käytökselle, koska puutteellisten taitojen ohella hänellä on jo itsetuntoa, murrosikäisen haluja ja yhä kehittyvä otosalohko. Tarjoamalla harjoittelutilanteita, nuori voi saavuttaa kypsemmän moraalisen tason. (Glick ym. 2016, 66, 68.) Moraalisen arviointikyvyn viivästyntä kehitys ylläpitää kognitiivisia vinoutumia eli *ajatuseristymiä*, joilla vääränlaista ja itselleen edullista käyttäytymistä perustellaan. *Itsekeskeisyys* on kognitiivista vinoutumista ensisijainen. Itsekeskeisyydestä ovat johdettavissa kolme sekundääristä vinoutumaa: *vähättely*, *muiden syyttäminen* ja *pahimman oletaminen*. Riskinuorten itsekeskeisyys harha säilyy yleensä lapsuudelle korostuneella tasolla ja pahimmillaan se voi tulla egoa nostattavaksi kognitiiviseksi vääristymäksi tai virheellisiksi tavoiksi tulkita kokemuksia. (Glick ym. 2016 69-70, Gundersen ym. 2018, 13, 150-151.)

Ohjaajan tehtävä on huomata epäkypsät perustelut, tuoda esille kypsät perustelut ja haastaa argumentteja. Nuoret pyrkivät vastaamaan ”oikein” lyhentääseen harjoituksen kestoa, mutta tällöin ohjaajan tulee kysyä avoimia kysymyk-

siä, ja pyytää ryhmäläisiä syventämään perusteluitaan. Tarkoituksena on aktiivoida kognitiivista dissonanssia. Tällä tarkoitetaan sitä, että puolustettu kanta on ristiriidassa sen kanssa, mitä ryhmäläinen olisi itse tehnyt tai puolustanut todellisessa elämässä. (Gundersen ym. 2018, 163.)

Moraalisen päättelyn harjoitukset perustuvat myös muihinkin tavallisiin kognitiivisiin vinoumiin kuin Gibbsin kuvaamiin ajatusvääristymiin. *Kognitiivinen lukkiuma* tarkoittaa sitä, että henkilöllä on muutosvastarintaa, vaikka hänen mielipiteitään vastaan esitetään vahvoja argumentteja. Ajattelu voi olla myös *mustavalkoista*, jolloin teko on joko oikein tai väärin, välimuotoja ei ole. *Väärän yksimielisyyden* vallitessa henkilö on tietävinään toisen mielipiteen sitä edes kysymättä. *Leimaamisessa* nuori pitää omia tai toisen henkilön ominaisuuksia pysyvinä eikä usko, että ne voi muuttua. (Gundersen ym. 2018, 13, 150-151.)

7.3.3 Ominaisuudet ja arvot

Vasta pohjoismaisessa AART-menetelmässä moraalisen päättelyn osioon lisättiin henkilökohtaisten ominaisuuksien ja luonteenpiirteiden kaltaisia tekijöitä. Tavoiteltavia ominaisuuksia ovat esimerkiksi avuliaisuus, kunnioitus muita kohtaan ja huolenpito muista (taulukko 3). Moni nuori haluaisi olla tämänkaltaisen, koska tämänkaltaisista ihmisistä pidetään ja heillä on reilun kaverin maine. Sara Salmonin (2008) laatima luonteen vahvuuksien kehittämisen menetelmä (PEACE Curriculum) on otettu osaksi ART-menetelmää. Ominaisuudet helpottavat ongelmatilanteiden ytimen löytämistä ja edistävät ryhmäläisten arvojen lujittumista. Ryhmän kanssa käydään läpi ominaisuudet ja kartoitetaan jokaisen moraalitarinan yhteydessä mitkä ominaisuudet edistävät toisen asemaan asettumista ja kypsien arvojen mukaista järkeilyä ja perusteluja. Ominaisuudet voivat olla sekä vastuullisen valinnan tehneellä henkilöllä kuin myös tarinassa esiintyvällä väärin toimineen kaverilla, joka tuntee vastuuta kaverinsa teoista. Useimmissa moraalisen päättelyn tarinoissa merkitystä on useilla ominaisuuksilla. (Gundersen ym. 2018, 13, 147, 157, 166-167.)

Taulukko 3 Ominaisuudet moraalisisä päätelyssä (Gundersten ym. 2018, 167.)

ROHKEUS ottaa positiivisia riskejä hyödyntääkseen itseään ja muita	HUOLENPITO näyttää välittävänsä asioista sanoin ja teoin
REHTIYS toimia oikein, oikeudenmukaisesti ja kunniallisesti	REHELLISYYS pyrkii tuomaan totuus ilmi avoimesti
ITSELUOTTAMUS uskoa positiivisella tavalla itseensä ja myös näyttää se	AVULIAISUUS uhrata aikaa ja vaivaa muiden auttamiseen
PÄÄMÄÄRÄTIETOISUUS tunnistaa toivottu tulos ja laatia toimintasuunnitelma sen saavuttamiseksi	VASTUUNTUNTOISUUS pysyä tekojensa takana muita syyttämättä
YHTEISTYÖKYKY pystyä toimimaan muiden kanssa työssä ja leikissä	HUMANISTISUUS uskoa siihen, että ihmiset ovat tasa-arvoisia ja yhtä arvokkaita yhteiskunnan jäseniä kulttuuriin, osaamiseen, uskoon, sukupuoleen ja rotuun katsomatta
ITSEHILLINTÄ pystyä säätelämään toimintaansa positiivisella tavalla	KÄRSIVÄLLISYYS olla valmis odottamaan ja kestämään odotusta valittamatta
SINNIKKYYS kyky tehdä työ loppuun saakka, periksi antamatta	KUNNIOITUS olla huomaavainen itseään, muita, omaisuutta ja päättäjiä kohtaan

Moraalitarinoissa ovat vahvasti esillä arvot. Yhteiskunnassa, yhteisöissä, perheissä on lait, säännöt ja normit yksilön toiminnalle. Toimimalla näiden ohjeiden mukaisesti voidaan ajatella ihmisen toimivan ”oikein”. Ihmisyyteen kuuluu kuitenkin joukko arvoja, joiden mukaan ihmisten on suotavaa käyttäytyä elämässään kuten rehellisyys, ahkeruus, kunnioitus, oikeudenmukaisuus, ystävyyt, avuliaisuus, loukkaamattomuus, moraalinen hyvä, tasapuolisuus ja niin

edelleen. ART-menetelmän moraalitarinoissa korostetaan ihmisen hyvyyteen perustuvia valintoja.

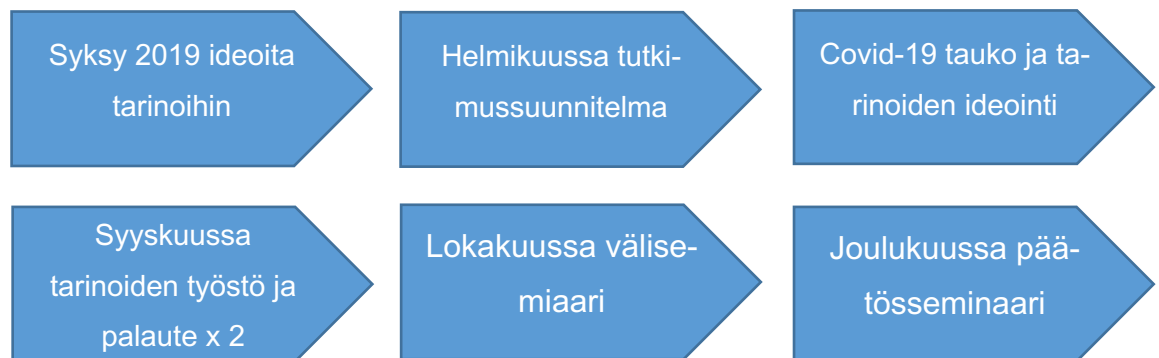
8 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

8.1 Opinnäytetyön tarve ja suunnitelma

Vuorelan koulukodin hoitosuunnitelmaan kuuluu, että nuoret osallistuvat sijoituksensa aikana ART-menetelmään, jos ovat siihen psyykkisesti ja fyysisesti kykeneviä. Vuorelan koulukodissa nuoret valitaan ART-ryhmään moniammatillisesti: psykiatri, psykologi, perhetyöntekijä, erityisopettaja ja osaston moniammatillinen työryhmä saavat ehdottaa nuorta ART-ryhmään ja ART-ohjaajat kokoavat mielestään parhaiten keskenään toimivan ryhmän ehdotetuista nuorista. Jokaisen lukukauden alussa alkaa uusi 4-5 nuoren ART-ryhmä. Vuorelan koulukodissa ART-ohjaajina toimivat kaksi erityisopettajaa, psykologi ja koulukodin ohjaaja. Yhtä ryhmää ohjaa kerrallaan kolme ohjaajaa, joista ryhmätapaamisella on kerrallaan paikalla kaksi ohjaajaa ART-mallin mukaisesti. Ryhmä tapaa koulupäivän aikana yhden tai kaksi kertaa viikossa, kerrallaan 45-90 minuuttia. Ryhmän tapaamistiheys ja ryhmäkerran kesto suunnitellaan ryhmälle parhaiten sopivaksi. Ryhmä kestää lukukauden ajan.

Ohjattuumme yhteensä viisi ART-ryhmää Vuorelan koulukodissa huomasimme, etteivät kaikki ART- ja AART-kirjan moraalitarinat soveltuneet käytettäväksi sellaisinaan. Kaipasimme moraalisen päättelyn osioon moraalitarinoita, jotka soveltuivat koko tekstin osalta nuortemme kanssa käytettäväksi. ART-kirjan moraalitarinat sijoittuvat USA:han, jolloin teksteissä puhutaan esimerkiksi rangaistuslaitoksista, tanssiaisista ja työpaikoista, joihin koulukodin nuoret eivät pysty samaistumaan. Osa ART- ja AART-kirjojen tarinoista soveltui käyttöömmä, mutta koska moraalitarinoita oli käytetty myös kasvatuksellisissa ryhmissä, kokivat ART-ohjaajat tarvitsevansa lisää koulukodin nuorille sopivia tarinoita. Tarinoiden ollessa nuorille tuttuja, he eivät paneudu moraalitarinaan syvällisesti ja kokevat tarinoiden uudelleen käsittelyn turhauttavaksi ART-ohjaajien kokemuksen mukaan. Yhteistä suunnitteluaikaa ART-ohjaajien kesken on haastava järjestellä koulukodin arjessa. Syntyi idea tuottaa lisää ART-menetelmään soveltuvia moraalitarinoita opinnäytetyönä.

Toimeksiantajan suunnalta aikataulua työn valmistumiselle ei ollut. Syksyllä 2020 keskustelimme ART-ohjaajien kanssa moraalitarinoiden sisältötoiveista ART-ohjaajien tapaamisen yhteydessä. Kuvassa 7 kuvaan opinnäytetyöni aikataulun. Ensimmäisen aikataulun mukaisesti moraalitarinoiden ja kysymysten piti olla valmiit keväällä 2020. Opinnäytetyönsuunnitelma hyväksyttiin helmikuussa 2020. Maailmalla levinnyt Covid-19 -virustauti keskeytti opinnäytetyön työstön keväällä 2020. Opinnäytetyön valmistuminen siirtyi myöhempään ajankohtaan syksylle 2020. Moraalitarinoiden aihealueet ja ideat muhivat kesän yli. Syyskuussa 2020 tein ensimmäiset versiot moraalitarinoista ja kysymyksistä sekä kirjoitin teoriapohjaa tutkimussuunnitelman pohjilta. Palautteen moraalitarinoista ja kysymyksistä muilta Vuorelan koulukodin ART-ohjaajilta sekä ART-ohjaajakouluttajaltani sain syyskuun lopussa. Muokkasin moraalitarinoita ja kysymyksiä palautteen mukaan ja lähetin lokakuun alussa muokatut moraalitarinat sekä kysymykset toistamiseen muille ART-ohjaajille sekä ART-ohjaajakouluttajalleni. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjasin työn edetessä muistiinpanoja, ajatuksia ja mietteitä moraalitarinoiniin liittyen. (Vilka ym. 2004, 19.)

Kuva 5. Opinnäytetyön aikataulu

8.2 Moraalitarinoiden työstö

Toiminnallinen opinnäytetyö yhdistää kirjallisen raportin ja käytännön työn (Vilka ym. 2004, 9). Moraalitarinat ovat hyvä kasvatuksellinen keino herätellä nuorten eettistä ajattelua ja toisen asemaan asettumista. ART-menetelmän moraalitarinoissa tarinat on sijoitettu nuorten elämän tärkeisiin paikkoihin. Tarinassa jollakin nuorella on ongelma. Ongelman on aiheuttanut tavallisesti joku *muu*, jolla myös on ongelma. Näin saadaan aikaan keskustelu yksilön omasta ongelmasta ilman, että hänen tulee ottaa puolustusasema. Ongelmatilanteet

käsittelevät moraalisia perusarvoja, kuten rehellisyyttä, vastuuntuntoisuutta, lupauksen pitämistä, varastamisen tai huijaamisen välttämistä, rehellisiä ihmissuhteita, muiden auttamista ja niin edelleen. ART-ohjelman ongelmatilanteisiin on olemassa vastuuntuntoinen ratkaisu. (Glick ym. 2016, 72.)

Koulukodin nuoria koskevat tutkimukset, ART-ohjaajien ideat, kokemukseni koulukodin ohjaajana ja teoriapohjaan tutustuminen selkeyttivät moraalitarinoiden aihealueet.

Kysyin ideoita moraalitarinoiden aiheiksi muilta Vuorelan koulukodin ART-ohjaajilta syksyllä 2019. Silloin aihealueiksi nousivat kiusaaminen, päihteet, valehtelu, nuoren tuleva sijaishuollon neuvottelu, seurustelusuhteet, väkivalta ja vastikkeellinen seksi. Kaikki edellä mainitut ovat aiheita, joita kohtaamme työssämme Vuorelan koulukotiin sijoitettujen nuorten kanssa. Näistä aihealueista lähdin työstämään ART-ryhmään soveltuvia moraalitarinoita. ART-menetelmän moraalitarinoiden tulee olla sellaisia, joihin nuoret voivat samaistua (Gundersen ym. 2018, 141.) Samaistuessaan tarinaan, nuoret kokevat voimakkaampia tunteita kuin tarinoissa, joihin he eivät voi samaistua. Tähän tulokseen tulivat myös Myyry ja Helkama tutkiessaan parinsadan nuoren aikuisen kuvaamia arkisia moraaliongelmia. (Myyry ym. 2014, 25-26.)

Moraalitarinoiden aihealueiksi valikoituivat kiusaaminen, kuvan jakaminen sosiaalisessa mediassa, väkivallan uhka, lojaalius, ja vastikkeellinen seksi. Väkivaltalta, väkivallan käyttö ja väkivallan uhka on tullut näkyvämmäksi ja nostanut yhteiskunnallisesti keskustelua lähiaikoina. Esimerkiksi syksyllä 2020 koulujen alettua uutisoitiin laajasti väkivallan uhriksi joutuneesta pojasta. Ikätoverit olivat pahoinpidelleet pojan, kuvanneet tapahtuman ja jakaneet sen sosiaalisessa mediassa. Pahoinpidelty, julkisen nöyryytyksen kokenut poika ei kyennyt menemään kouluun ja koki syvää ahdistusta. Tapaus herätti laaja-alaista keskustelua kiusaamisesta, sosiaalisen median käytöstä ja ilmiön yleistymisestä. Tästä syystä yksi tarina sisältää väkivallan teeman.

ART-menetelmän moraaliseen osioon ja moraalitarinoihin syvällisemmän paneutumisen myötä kysymysten asettelu selkeni. Kysymysten tulee olla sellaisia, johon nuoren pitää voida vastata kyllä, ei tai en osaa sanoa. Ensimmäisen ongelmatilanteeseen liittyvä kysymys tavoittelee vastuuntuntoista päätöstä ti-

lanteeseen. Lisäkysymykset auttavat ottamaan huomioon toisen ihmisen näkökulman ja tukevat kypsän ajattelu vahvistamista. Kysymyksien kautta päästään miettimään onko teko tai tapahtuma *vähemmän* väärin, jos uhri sattuu olemaan tuntematon. (Gundersen ym. 2018, 154, Glick ym. 2016, 74.)

8.3 Palaute moraalitarinoista

Lähetin moraalitarinat sähköpostitse luettavaksi muille Vuorelan koulukodin ART-ohjaajille, jotka tuntevat ART-menetelmän moraalitarinoiden ja kysymysten tarkoituksen. Näin jokainen ohjaaja sai tutustua tarinoihin parhaaksi katsomallaan ajallaan ja lähettää palautteen sähköisesti minulle, jolloin minunkin oli vaivaton tarkastella palautteita. Vuorelan koulukodin ART-ohjaajien lisäksi lähetin sähköpostilla moraalitarinat ja kysymykset ART-ohjaajakouluttajalleni Tarja Tuomiselle kommentoitavaksi. Hän kommentoi moraalitarinoita ja antoi muutosehdotuksia tarinoihin sähköpostitse. Tarja korosti, ettei itsekään ole koskaan kehittänyt moraalitarinoita, joten hänen kommenttinsa olivat vain kokemukseen perustuvia huomioita. Toisaalta, Tarjalla on takanaan yli 10 vuoden kokemus ART-ryhmien vetämisestä ja useamman vuoden kokemus ART-ohjaajien kouluttamisesta. Hän odotti jo työstövaiheessa tarinoiden valmistumista ja kokeilemista omassa ART-ryhmässään.

Kaikki ohjaajakollegat olivat sitä mieltä, että moraalitarinat koskettavat asiakuntamme nuoria ja saattavat olla heidän elämäänsä koskettavia tai heidän kavereidensa elämää koskettavia tarinoita. (Gundersen ym. 137, 141.) Tarinat olivat heidän mielestään sopivan mittaisia, ymmärrettäviä ja selkeän ongelman sisältäviä tarinoita. Saamani palautteen mukaan muokkasin moraalitarinoita sekä niihin liittyviä kysymyksiä.

Moraalitarinoista saamani palautteen mukaan osa ART-ohjaajista näki erityisen hyvänä sen, että kyseisistä tarinoista käydään nuorten kanssa läpi henkilöiden ajatukset ja tunteet. Moraalitarinoiden ollessa nuorten kokemuspiiristä, voivat he oppia ymmärtämään itseään ja ympärillään olevia ihmisiä entistä paremmin. Juuri tästä syystä ohjaajat pitivät erityisen tärkeänä, että nuoret voivat samaistua tarinan henkilöihin. Toisaalta, samaistuminen voi olla myös liian kiviasta ja aiheuttaa ahdistusta nuorille. Tästä syystä on tärkeää tuntea ART-ryhmän nuoret ja ottaa heidän taustansa sekä sen hetkinen psyykkinen kunto

huomioon tarinaa valitessa korostettiin palautteessa. Monet koulukodin nuorista ovat traumatisoituneet elämänsä varrella ja ART-ohjaaja voi tietämättään laukaista nuoren traumakokemukset aktiivisiksi esimerkiksi moraalitarinan koskiessa nuoren kipeitä kokemuksia.

Tarinoihin liittyvät kysymykset vaativat enemmän muutoksia palautteiden perusteella toimiakseen paremmin ART-menetelmän moraalitarinana. Kaikkien palautteenantaneiden mielestä moraalitarina numero 5 oli hyvä sellaisenaan eikä siihen tullut lainkaan muutoksia. Muihin neljään moraalitarinaan tuli pieniä muutoksia sekä moraalitarinoiden että kysymysten osalta.

Korjausten jälkeen lähetin moraalitarinat uudelleen ART-ohjaajakollegoilleni sekä ART-ohjaajakouluttajalleni ja pyysin heiltä vielä lopullisten moraalitarinoiden arvioinnin lokakuun alussa. Palautteiden jälkeen moraalitarinoihin ei tullut enää muutoksia.

8.4 Tuotokset

Viisi kehittelemääni moraalitarinaa ovat aiheiltaan koulukodin nuorten elämää koskettavia moraalitarinoiden teemojen käsittäessä kiusaamista, kuvan jakamista sosiaalisessa mediassa, väkivallan uhkaa, lojaaliutta ja vastikkeellista seksiä. Päihdetarinat tuottavat kokemuksemme mukaan usein epäkypsää moraalista keskustelua, jonka takia rajasin päihteet moraalitarinoiden keskiöstä pois. Päihteet ovat kahden tarinan osana, mutta eivät pääosassa.

Tarinoiden henkilöiden nimet halusin pitää suomalaisina. Nimet on pyritty valitsemaan niin, ettei koulukodin nuorten keskuudessa olisi samannimisiä henkilöitä nyt eikä välttämättä tulevaisuudessa. Kysyin muiden ART-ohjaajien mielipidettä, siitä, tulisiko nimien olla kansainvälisiä, mutta he eivät kokeneet tätä välttämättömäksi. Nimet ovat kuitenkin tärkeä elementti tarinassa. Jos nuorista joku tuntee samannimisen henkilön kuin tarinan henkilöt, menee hänen keskittymisensä joskus nimeen ja kyseiseen henkilöön. Moraalitarinoiden hienosäätö esimerkiksi nimien osalta on jatkossa vaivatonta, koska tulen lähettämään moraalitarinat kysymyksineen sähköisessä muodossa jokaiselle ART-ohjaajalle ja Suomen ART yhdistyksen jäsensivustolle yhdistyksen jäsenien käyttöön.

Ensimmäisen moraalitarinan ”*Jarkon ongelmatilanne*” liittyy kiusaamiseen. Uhrin osalta siinä on kyse nöyryytyksestä ja fyysisen koskemattomuuden menettämisestä. Tekijöiden osalta ja miksei myös uhrin ja videon kuvanneen osalta ystävydestä tai ystävyuden eleestä. Uhri voi pahimmillaan haluta kostoa. ART-ominaisuuksista tarinassa on vastuuntunnosta, rehtydestä ja rehellisyydestä (Gundersten ym. 2018, 167.) Tarinaan tuli inspiraatio syksyllä koulujen alettua ja kiusaamisilmiön noustessa esiin monessa eri paikassa. Sosiaaliseen mediaan lähetetyt kuvat ja videot ovat nykypäivänä arkipäivää ja on hyvä keskustella tästä monimuotoisesta ilmiöstä myös moraalitarinoiden yhteydessä. Syksyn aikana valtakunnallisessa mediassa tuotiin esiin vakavia koulu-kiusaamistapauksia. Aihe on aina ajankohtainen niin sijoitettujen kuin kotona asuvien nuorten keskuudessa.

Moraalitarinassa 2 ”*Hannan ongelmatilanne*” Hannalla on lojaalius ja kunnioitus äitiään kohtaan, mutta toisaalta hänellä voi olla myös jonkin asteinen lojaalius pikkusisaruksiaan kohtaan hänen halutessa pitää huolta heistä ja toisaalta lastensuojelulaitoksen aikuiseen, jos heille on syntynyt luottamuksellinen suhde. Hannan kannalta kyseessä on ART-ominaisuuksista rehellisyys, huolenpito, rohkeus, rehtiys ja itseluottamus (Gundersten ym. 2018, 167.) Tarina on tyypillinen ongelmatilanne sijoitetulle nuorelle. Tasapainoilu biologisten tai kasvattivanhempien ja sijoituspaikan aikuisten kesken mietityttää nuoria.

Moraalitarinassa 3 ”*Mikon ongelmatilanne*” on kyse väkivallan uhasta, väkivaltaista ja väkivallan eri muodoista sekä turvallisuudesta. Tarina syntyi lisääntyneestä väkivallan ilmiöstä niin yhteiskunnallisessa keskustelussa kuin Vuorelan koulukodin arjessa. ART-ominaisuuksista tarinnassa on kyse itsehillinästä sekä vastuuntunnosta kuin Mikon osalta sinnikkydestä ja päämäärätietoisuudesta (Gundersten ym. 2018, 167.)

Moraalitarinassa 4 ”*Emman ongelmatilanne*” syntyi Vuorelan koulukodin henkilökunnalle järjestetyn seksuaalisen hyväksikäytön koulutuksen inspiroimana. Tarina käsittelee alaston kuvan lähettämistä eteenpäin sosiaalisessa mediassa. Ilmiönä ajankohtainen ja etenkin tarinan seurustelusuhteen aikana luottamuksellisesti lähetetyn kuvan lähettäminen muille seurustelusuhteen päättämisen jälkeen kostomielessä, tekee tarinasta nuorten maailmaan sopivan. Ta-

rinan kautta päästään keskustelemaan niin kuvien lähettämisen seuraamuksesta kuin luottamuksesta ja kunnioituksesta. ART-ominaisuuksista myös rehtiys, itsehillintä ja rehellisyys tulevat tarinan kautta esille (Gundersten ym. 2018, 167.)

Moraalitarinassa 5 ”*Siljan ongelmatilanne*” on tarina karkumatkan aikana vastikkeellisen seksin ja seksuaalisen hyväksikäytön yleisyydestä. Karkumatkojen aikana nuoret, niin tytöt kuin pojat joutuvat valitettavan usein seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Pääteillä on lähes poikkeuksetta näissä tosielämäntarinoissa vahva osansa. Tarinan kautta päästään keskustelemaan ystävydestä, turvallisuudesta, koskemattomuudesta ja omasta edusta seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi. ART-ominaisuuksista rehellisyys, rehtiys, kunnioitus, vastuuntuntoisuus, rohkeus ja huolenpito tulevat tarinan kautta esille (Gundersten ym. 2018, 167.)

Tarinoiden avulla halutaan lisätä nuorten sosiaalista kyvykkyyttä. Taito edellyttää toisten huomioonottamista, tunneherkkyyttä, huomaavaisuutta, välittämistä, ristiriitatilanteiden huomaamista ja niiden rakentavaa ratkaisemista (Gundersten ym. 2018, 19.) Kehittelemieni moraalitarinoiden avulla pyritään lisäämään koulukodin nuorten sosiaalista kyvykkyyttä sekä moraalista päätteilyä sekä muuttamaan heidän toimintatapojaan moraalista ajattelua vaativissa tilanteissa.

9 POHDINTA

Moraalitarinoiden työstö oli kiinnostava ja haastava prosessi. En miellä itseäni materiaalien tuottajaksi. Käytän mielelläni valmiita materiaaleja ja oppaita työssäni. Haastoin opinnäytetyössä itseni epämukavuusalueelleni kehitellessäni tarinoita ja koin ilokseni onnistuneeni siinä. Työskentely Vuorelan koulukodin henkilökunnan kanssa oli onnistunutta. Moniammatillinen ART-ohjaajaryhmä antoi arvokkaita näkemyksiä oman ammattikuntansa näkemysten valossa. ART-ohjaajat ovat olleet Vuorelan koulukodissa töissä vuosia, jolloin jaamme saman näkemyksen koulukotiin sijoitetuista nuorista. Jokainen ART-ohjaaja näkee kuitenkin nuoret eri kontekstissa samassa pienessä yhteisössä: opettajat koulussa, psykologi tehdessään nuorten kanssa testejä tai keskustellessaan heidän kanssaan ja minä tavatessani heitä epävirallisemmin

heidän vapaa-ajallaan ja harrasteissa sekä asumisosastojen arjessa. Muilta ART-ohjaajilta saamani palaute oli tärkeää erityisesti tarinoita muokatessa. Kokeneen ART-ohjaajakouluttajani palaute moraalitarinoista oli erityisen arvokasta. Hänellä on vuosien kokemus erilaisten ART-ryhmien vetämisestä sekä ART-ohjaajien kouluttamisesta.

Koin tärkeänä tutustua syvällisemmin ajattelun- ja moraalisen ajattelun kehittämiseen sekä tarinallisuuteen ja koin tämän osion antaneen itselleni eniten. Samoin koin tärkeäksi tutustua kirjallisuuteen koulukodeista. Tutustuminen kirjallisuuteen ja tutkimuksiin vahvisti näkemyksiäni ja toimi hyvänä muistuttajana työmme moniulotteisuudesta koulukodin hektisessä arjessa.

Moraalitarinat tullaan ottamaan käyttöön Vuorelan koulukodissa sekä niissä Valtion koulukodeissa, joissa ART-menetelmä on käytössä. Moraalitarinat liitetään Suomen ART ry.:n ART-ohjaajien materiaalipankkiin, josta koulutetut ja Suomen ART ry.:n jäseneksi liittyneet ART-ohjaajat voivat käydä ottamassa moraalitarinat käyttöönsä. Opinnäytetyön prosessin kannalta olisi ollut hyvä testata tarinoiden toimivuus ryhmän kanssa. Valtion koulukotinuoria koskevia tutkimuslupia ei myönnetä AMK-tason opinnäytetöille, jonka vuoksi palautetta tarinoista kysyttiin ainoastaan ennen tarinoiden käyttöä ryhmän kanssa. Tästä syystä tarinoiden toimivuudesta nuorten kanssa ei ole varmuutta. Tosin, ryhmän koostumus, motivaatio, keskittymiskyky ja vireystaso vaikuttavat aina ART-ryhmän onnistumiseen huolimatta hyvistä ennakkovalmisteluista tai käsiteltävästä asiasta. Tarinoihin tulee tehdä tarvittavia muutoksia palautteen ja kokeilujen tuomien huomioiden mukaan.

Moraalitarinoita voi käyttää työskentelyssä sijaishuollossa olevien nuorten kanssa myös ilman ART-ohjaajapätevyyttä kasvatuksellisenä tehtävänä. Tällöin ei voida puhua ART-ryhmästä. Moraalitarinoiden avulla on helppo herätellä nuorten ajatuksia, keskustella heidän kanssaan heidän elämänjaksolleen tyypillisistä tapahtumista ja antaa nuorille näkökulmia havaita tilanteet toisten ihmisten silmin. Jatkossa lisäisin ART-ryhmään tunnekasvatuksen elementtejä, jolloin moraalinen päättely saisi tukea tunteiden nimeämisen, tunnistamisen ja ilmaisemisen taitojen lisääntyessä.

LÄHTEET

- Ervasti, A. & Järvitalo, K. 2013. Ohjaajien ja kehitysvammaisten kokemuksia ART-toiminnasta Tahkokankaalla. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64999/Ervasti_Anna_Jarvitalo_Kimmo_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 11.8.2020].
- Glick, B. & Gibbs, J.C. 2016. ART -Aggression Replacement Training. Ryhmäharjoitusmenetelmä aggressiivisesti käyttäytyville nuorille. Suomen ART ry, Helsinki. Oy Nord Print Ab, Helsinki.
- Gundersen, K., Olsen, T., Finne, J, Stromgren, B. & Daleflod, B. 2018. AART-Adapted Aggression Replacement Training: sosiaalisen kyvykkyyden harjoitusmenetelmä. Nord Print Oy, Helsinki.
- Halinen, I., Hotulainen, R., Kauppinen, E. Nilivaara, P., Raami, A. & Vainikainen, M-P 2016. Ajattelun taidot ja oppiminen. PS-kustannus.
- Helkama, K. 2009. Moraalipsykologia. Hyvän ja pahan tällä puolen. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Himber, L., Laakso, J., Peltola, R., Näätänen, R. & Vidjeskog, J. 2000. Kehittyvä ihminen. Psykologia 2. WSOY- Kirjapainoyksikkö, Porvoo.
- Jahnukainen, M., Kekoni, T. & Pösö, T. 2004. Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WS Bookwell Py, Juva.
- Kinossalo, M. 2020. Tarinan voima opetuksessa. PS-kustannus, Helsinki.
- Kitinoja, M. 2005. Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. 2007. Kehityopsykologia. Matkalla muutokseen. Werner Söderström Oy.
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa -WHO:n raportti. Lääkärien sosiaalinen vastuu ry. Terveiden edistämisen keskus ry. Gummerus Kirjapaino OY, Jyväskylä. Saatavissa: https://thl.fi/documents/470564/817072/9529608993_fin.pdf/2ea074d0-a4eb-4448-ba63-3b312ea81692 [viitattu 26.10.2020].
- Lastensuojelulaki. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki> [viitattu 11.9.2020].

Lehto-Salo, P. 2001. Koulukotisijoitus -nuoren toinen mahdollisuus? Mielenterveyden, häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämissaasteena. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Lindeman, S. 2004. Persoonallisuushäiriöitä voidaan hoitaa. Sisäiset skeemat ja niiden korjaaminen. Aikakauskirja Duodecim. Saatavissa: <https://www.duo-decimlehti.fi/duo94680> [viitattu 15.10.2020]

Lipman, M. 2019. Ajattelu kasvatuksessa. Kasvatusfilosofinen johdatus ajattelun taitojen opettamiseen. Tallinnan kirjapaino-osaakeyhtiö, Tallinna.

Maailman terveysjärjestö WHO. 2002. Väkivalta- ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://thl.fi/documents/470564/817072/9529608993_fin.pdf/2ea074d0-a4eb-4448-ba63-3b312ea81692 [viitattu 20.10.2019].

Manninen, M. 2013. Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Väitöskirja. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, Mielenterveys- ja päihdepalvelut -osasto ja Helsingin yliopisto., Käyttäytymistieteiden laitos. Helsinki. Juvenes Print -Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere.

Mielenterveyslaki. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=mielenterveyslaki> [viitattu 11.9.2020].

Mogj, H., Röning, T., Reiman-Möttönen, P., Isojärvi, J. & Mäkinen, E. 2016. Auttaako käyttäytymisterapeuttinen ryhmäterapia aggressiivisesti käyttäytyvää nuorta. Suomen lääkirlehti. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/231094/SLL172016_1240.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 5.9.2020].

Myyry, L., Ahola, S., Ahokas, M. & Sakki, I. (toim.) 2014. Arkiajattelu, tieto ja oikeudenmukaisuus. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:18. Helsingin yliopisto. Hansapirt, Vantaa.

Pekkarinen, E. 2017. Koulukoti muutoksessa: Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä. Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Poikolainen, T. Kodin ulkopuolelle sijoitettuina kasvaneiden moraaliajattelu. Kovia kokeneiden käsityksiä oikeasta ja väärästä. Progradu tutkielma. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41217/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201304181463.pdf> [viitattu 20.9.2020].

Suomen ART ry. www-sivut. Saatavissa: <https://www.suomenart.com/mika-art-on/> [viitattu 10.8.2020].

Suomen ART ry. www-sivut. Saatavissa: <https://www.suomenart.com/koulutukset/koulutuspaketit/> [viitattu 1.9.2020].

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101379> [viitattu 11.9.2020].

TARU-oppimateriaali, 2017. Saatavissa: <https://sites.google.com/metropolia.fi/taru-oppimateriaalipankki>. [viitattu 13.9.2020].

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017 Saatavissa: [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Työpa-
peri_2017_23_netti%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Työpa-
peri_2017_23_netti%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [viitattu 22.8.2020].

Tuominen, T. 2017. Aggression Replacement Training alakoululussa. Opin-
näytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalian koulutusohjelma.
Saatavissa: [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/134958/tuomi-
nen_tarja.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/134958/tuomi-
nen_tarja.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [viitattu 11.8.2020].

Virtanen, M., Hiidenmaa, P. & Nummi, J. 2020. Kertomuksen keinoin. Tarinal-
lisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa. Printon Trükikoda, Tallinna.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Gummerus Kir-
japaino Oy, Jyväskylä.

Vuorelan koulukodin laatukäsikirja. Saatavissa: [http://www.valtionkouluko-
dit.fi/assets/valtion-koulukodit-vuorelan-laatukasikirja.pdf](http://www.valtionkouluko-
dit.fi/assets/valtion-koulukodit-vuorelan-laatukasikirja.pdf) [viitattu 20.8.2020].

Vuorelan koulukodin www-sivut. Saatavissa: [https://valtionkoulukodit.fi/yk-
sikot/vuorelan-koulukoti/](https://valtionkoulukodit.fi/yk-
sikot/vuorelan-koulukoti/) [viitattu 11.9.2020].

MORAALITARINA 1

Jarkon ongelmatilanne

Sijaishuoltopaikkaan on muuttanut uusi nuori, Jarkko. Jarkko ei tunne entuudestaan ketään. Osastolla hänet otetaan hyvin vastaan ja kaikki haluavat tietää hänestä enemmän kysymällä Jarkolta kysymyksiä. Muutaman päivän päästä Jarkko kertoo aikuiselle, että häntä kiusataan laitoksessa. Jarkko kertoo Laurin ja Oskarin kiusaavan häntä. Kiusaaminen etenee fyysiseen kiusaamiseen Oskarin haastaessa Jarkon tappeluun ja Oskarin lyödessä Jarkkoa. Jarkko kaatuu iskun voimasta. Oskari potkii maassa makaavaa Jarkkoa Laurin kuvatessa tapahtumaa. Video lähetetään laitoksen nuorten väliseen viestiketjuun, johon Jarkkoa ei ole vielä lisätty. Lauri kertoo seuraavana päivänä Jarkolle videosta.

1. Pitäisikö Jarkon kertoa tapahtuneesta aikuisille?

Kyllä Ei En osaa sanoa

2. Oskari kertoo väkivaltateon idean olleen Laurin idea. Vähentääkö se Oskarin teon vakavuutta?

Kyllä Ei En osaa sanoa

3. Olisiko teko anteeksiannettavampaa, jos Lauri oli uhannut hakata Oskarin, jos tämä ei suostu tekoon?

Kyllä Ei En osaa sanoa

4. Voiko Jarkko ystäväystyä Laurin kanssa?

Kyllä Ei En osaa sanoa

5. Onko kiusaaminen oikeutettua, koska Oskaria ja Lauria on kiusattu aiemmin?

Kyllä Ei En osaa sanoa

6. Voiko Lauri joutua Oskarin vihan kohteeksi kerrottuaan videosta Jarkolle?

Kyllä Ei En osaa sanoa

MORAALITARINA 2

Hannan ongelmatilanne

Lastensuojelulaitokseen sijoitetun Hannan vanhemmat ovat eronneet Hannan ollessa alle kouluikäinen. Sekä isä että äiti ovat vahvasti mukana Hannan elämässä. Hannalla on tulossa lastensuojelusijoituksen päättymiseen liittyvä neuvottelu. Äiti on kertonut sosiaalityöntekijälle sekä ohjaajille haluavansa Hannan muuttavan hänen luokseen asumaan. Ohjaajat ovat puhuneet Hannalle, että hänen olisi hyvä muuttaa äidin luokse asumaan. Hanna tietää, että muuttaessaan äidille, hänen tulevaisuutensa tulisi olemaan täynnä päihteitä käyttäviä ihmisiä. Hanna on ollut ilman päihteitä jo puoli vuotta ja haluaisi jatkaa elämäänsä ilman päihteitä. Hän kuitenkin haluaisi asua äitinsä luona asuvien pikkusisarustensa kanssa. Äiti on sanonut Hannalle, ettei päihteidenkäytöstä saa puhua muille. Hannan ohjaajat eivät tiedä äidin miesystävän päihteidenkäytöstä. Neuvottelua edeltävänä viikonloppuna ohjaajalle tulee tunne, että äidin miesystävä on puhelussa päihtynyt, mutta miesystävä kieltää olleensa päihtynyt asiasta kysyttäessä.

1. Pitäisikö Hannan kertoa aikuisille totuus äidin miesystävän päihteidenkäytöstä?
 Kyllä Ei En osaa sanoa
2. Pettäisikö Hanna kertomalla äidin luottamuksen?
 Kyllä Ei En osaa sanoa
3. Onko äidillä oikeus pyytää Hannaa säilyttämään näin iso salaisuus?
 Kyllä Ei En osaa sanoa
4. Voiko kertomatta jättämisestä seurata jollekin hankaluuksia?
 Kyllä Ei En osaa sanoa
5. Pitäisikö Hannan kertoa miesystävän päihteiden käytöstä aikuisille, että pikkusisaruksilla olisi turvallisempi lapsuus?
 Kyllä Ei En osaa sanoa
6. Entä jos miesystävä olisi päihtyneenä väkivaltainen äitiä tai pikkusisaruksia kohtaan. Muuttaisiko tämä tilannetta?
 Kyllä Ei En osaa sanoa

MORAALITARINA 3

Mikon ongelmatilanne

Mikko on asunut vuosia lastensuojelulaitoksissa. Mikon lapsuudessa kotona oli perheväkivaltaa, joka kohdistui toiseen vanhempaan ja joskus häneen itseensäkin. Mikko on ollut väkivaltainen ja riehakas, kuten hän itse kuvailee itseensä, mutta nyt hän on ollut jo pitkään lyömättä ketään tai rikkomatta tavaroita ja tyytyväinen omaan toimintaansa. Laitokseen muuttaa uusi nuori, Jaakko. Hermostuessaan Jaakko huutaa, rikkoo paikkoja ja uhkailee väkivallalla etenkin ohjaajia, mutta myös muita nuoria. Pian Jaakon muuton jälkeen Jaakko on suuttuessaan alkanut huutamaan aikuisille, potkimaan ovia ja seinäjä sekä heittelemään tavaroita. Mikko viihtyi osastolla paremmin aikana, jolloin siellä ei ollut huutoa ja väkivaltaa. Eräänä päivänä Jaakko huutaa ja mekasta osastolla. Mikolla ja Jaakolla tulee erimielisyyttä. Mikko hermostuu ja heittää tuolin osaston ikkunan läpi, sillä seurauksella, että Jaakon päälle lentää lasinsiruja ja hän saa haavoja käsiinsä. Mikko saa teostaan seuraamukseksi. Mikko ei hyväksy tätä, koska kokee ettei tehnyt mitään väärää.

1. Pitäisikö Mikon selvitä ilman seuraamuksia?

Kyllä Ei En osaa sanoa

2. Onko Mikon teko oikeutettu?

Kyllä Ei En osaa sanoa

3. Pitäisikö Mikon pyytää tekoaan anteeksi Jaakolta?

Kyllä Ei En osaa sanoa

4. Onko tilanteessa väliä, onko loukkaantunut tuttu tai tuntematon?

Kyllä Ei En osaa sanoa

5. Pitäisikö Jaakolle seurata tilanteesta jotain seuraamuksia?

Kyllä Ei En osaa sanoa

6. Onko sinulla ideoita, mitä Mikon kannattaisi tilanteen rauhoittumisen jälkeen tehdä jatkaakseen väkivallatonta elämäänsä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

MORAALITARINA 4

Emman ongelmatilanne

Emma on 14-vuotias tyttö. Hän asuu lastensuojelulaitoksessa. Toisessa lastensuojelulaitoksessa asuu 17-vuotias Antti. Emma ja Antti tutustuivat kaupungilla yhteisten kavereiden kautta. Emma ja Antti ovat seurustelleet pian vuoden ajan. Eräänä iltana Antti pyytää Emmaa lähettämään itsestään alastonkuvan Antille. Hän lupaa pitää kuvan itsellään ja lupaa ettei näytä kuvaa kenellekään. Emma luottaa Antin sanomaan ja päättää ylittää itsensä ja lähettää Antille kuvan. Toisaalta kuvan lähettäminen oli Emmasta kivaa. Kuluu joitakin kuukausia kuvan lähettämisestä. Emma ja Antti eroavat riitaisesti Emman petettyä Anttia. Pian Emma kuulee kaveriltaan, että Antti on lähettänyt Emman alastonkuvan kavereilleen. Emma itsekin näkee kuvan kaverinsa puhelimesta.

1. Pitäisikö Emman kertoa asiasta aikuiselle?

Kyllä Ei En osaa sanoa

2. Onko Antin teko oikeutettu?

Kyllä Ei En osaa sanoa

3. Voiko Emma enää luottaa tuleviin poikaystäviin, Antin toimiessa näin eron hetkellä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

4. Entäpä jos Emma olisi lähettänyt Antin alastonkuvan eteenpäin. Muuttaisiko se tilannetta?

Kyllä Ei En osaa sanoa

5. Entäpä jos Emma olisi joskus sanonut aikovansa pornotähdeksi. Oliko Antin teko silloin hyväksyttävä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

6. Onko toisen alastonkuvan välittäminen koskaan hyväksyttävää?

Kyllä Ei En osaa sanoa

MORAALITARINA 5

Siljan ongelmatilanne

Silja ja Paula ovat 15-vuotiaita nuoria. He ovat asuneet samassa laitoksessa joitakin kuukausia ja heistä on tullut hyviä ystäviä. He päättävät lähteä yhdessä karkuun laitoksesta. Karkumatkalla he menevät Paulan täysi-ikäisten kavereiden luokse ja käyttävät heidän kanssaan päihteitä. Tytöillä ei ole rahaa maksaa kaikkia päihteitä, koska suurin osa rahoista meni karkumatkakyytiin. Paulan kavereista Samuel lupaa antaa tytöille lisää päihteitä, jos jompikumpi heistä harrastaa hänen kanssaan seksiä. Paula ei tähän suostu, koska Samuel on hänen entisen poikaystävänsä kaveri. Silja suostuu, koska kokee ettei vaihtoehtoja ole. Seuraavana päivänä Siljasta tuntuu pahalta, koska harrasti seksiä Samuelin kanssa. Hän ei edes muista kaikkea mitä illan aikana tapahtui. Paula ei ymmärrä Siljan pahaa oloa vaan kiitteli Siljaa ja muistelee illan biletystä hyvällä. Selvinpäin Silja ei olisi ikinä suostunut koskemaan Samueliin.

1. Pitäisikö Siljan kertoa tapahtuneesta aikuisille?

Kyllä Ei En osaa sanoa

2. Pitäisikö Siljan tehdä tapauksesta rikosilmoitus?

Kyllä Ei En osaa sanoa

3. Pitäisikö aikuisten tehdä tapauksesta rikosilmoitus?

Kyllä Ei En osaa sanoa

4. Entäpä jos Silja tulisi tapahtuneen seurauksena raskaaksi/ saisi sukupuolitaudin? Pitäisikö hänen silloin kertoa aikuisille?

Kyllä Ei En osaa sanoa

5. Onko Paula Siljan ystävä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

6. Voiko ystävä velvoittaa toisen tekemään jotain, mitä hän ei itse halua tehdä?

Kyllä Ei En osaa sanoa

7. Ketkä ovat toimineet tilanteessa väärin?

Silja

Paula

Samuel